Mladika

4•2000

omma 20/c legge 662/96 Filiale di Trieste - aprile 2000

ISSN 1124 - 657X

L. 5000

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA
67
I 117 986 2000
00001316,4
COBISS ©

- *Kurentove solze*
- *Velikonočno kosilo*
- *Očiščenje spomina*

kultura razstave ..... *srečanja* ..... *literatura* intervjuji • **rast**

MLADIKA 4

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XLIV. 2000

KAZALO

Ivo Kerže: Kurentove solze . . 65
Bruna Pertot: Velikonočno kosilo 66
Smiljan Trobiš: Sklep 67
Evgen Ravignani: Očiščenje spomina 69
Vladimir Kos: Pesmi 70
Marjeta Ratković: Zasvojenost . 71
Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da 75
Mitja Petaros: Slovenski tolarski kovanci . 78
Saša Martelanc: Naš včerajšnji svet: Zapojmo pesem za slovo . . 81
Peter Merkù: Iz spominov na starše (III.) . 83
Milan Gregorič: Ob 50. obletnici klasične gimnazije v Trstu . 85
Ivo Jevnikar: Iz arhivov in predalov: Udba in "ameriški" padalci . 88
In memoriam: planinski pisatelj Vojko Arko . 90
Antena 91
Alojz Rebula: Beseda ob knjigi dr. Zvoneta Štrublja "Ali je Bog oče in mati? . . 95
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura: Slovenci v Venezueli 96

Na platnicah: Pisma; Za smeh

Priloga: RAST 135-2000

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307
E-mail: urednistvo@mladika.com

Izdaja: MLADIKA z. z o. z.
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 5.000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 40.000 lir; nakazati na poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo 40.000 lir ali enakovreden znesek v drugih valutah. Druge države 45.000 lir (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 55.000 lir.

Tisk in fotostavek:
"graphart snc", Obrtna cona Dolina
Dolina 507/10 - tel. 040/8325009

Aleksander Furlan

Zaščita
(Naša fata morgana)

Od nekdaj zaščito Sloven' c pričakuje,
ker v Rimu minister usodo mu kuje.

Globalna zaščita
od daleč smehlja se
v meglo zavita.

Slovenec, zaščita je tvoja zadeva:
zaveden do sebe in svojih otrok
ne pusti orodja si vzeti iz rok -
tako le ponos in dolžnost ti veleva.

Otroke roditi in srčno ljubiti
kot včasih, po starem,
in z njimi po naše živeti:

takšna bo naša resnična zaščita,
v nobeno več meglo ne bo naj zavita:
smehlja naj se nam iz poštenja,
preprosta, vsa jasna, odkrita!

Narodno ali republiško romanje

Kar 800 Slovencev iz goriške nadškofije se je 2. aprila udeležilo svojega svetoletnega romanja v Oglej. Vodil ga je novi nadškof msgr. Dino De' Antoni, ki je somaševal s slovenskimi duhovniki, pozdravil v slovenščini in v pridigi med ostalim podprl prizadevanje Slovencev za pravičen zaščitni zakon.

Visok predstavnik slovenske duhovščine v Trstu je glede svetoletnih pobud na Tržaškem iskreno, a pretirano pesimistično povedal, da ne načrtujejo nič izrednega, ker da za to tudi ni moči.

Vodstvo Cerkve na Slovenskem pa je za soboto, 27. maja, napovedalo veliko romanje "h koreninam naše vernosti" v Oglej. Ob romanju v Rim konec oktobra bo to ena izmed osrednjih pobud narodnega odbora za veliki jubilej odrešenja 2000.

Postavlja se vprašanje, namenjeno cerkvenim predstavnikom tako v matici kot v zamejstvu, ali bo romanje v Oglej, torej na ozemlje goriške nadškofije, a tudi v večno mesto Rim, vseslovensko, narodno romanje z vsaj simbolično, če ne kar množično pritegnitvijo tudi Slovencev iz zamejstva, izseljenstva in zdomstva, ali pa "republiško" romanje z birokratskim gledanjem na škofijske in cerkvene meje.

"Po tem bodo vsi spoznali, da ste moji učenci, če boste med seboj imeli ljubezen."

***Vesele velikonočne praznike želita uredništvo in uprava* MLADIKE**

SLIKA NA PLATNICI: Revija Pesem mladih v Kulturnem domu v Trstu; Primorska poje v Marijinem domu pri Sv. Ivanu v Trstu med nastopom zbora Obala iz Kopra; proslava petdesetletnice Klasičnega liceja v Trstu med govorom Milana Gregoriča v Kulturnem domu (foto KROMA in Maver).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Mitja Petaros, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Marko Tavčar, Andrej Zaghet in člani uredniškega odbora.

117986

Kurentove solze

Ko je Bog ustvaril nebo in zemljo, je ustvaril slovensko deželo in Trst, kot njen glavni pristan ter okno v svet. Bog je vedel, da bo Trst postal veliko mesto, največje slovensko mesto, v katerem bo velik pretok lažnih verstev in tujih ljudi. Vedel je, da bo tržaška zvestoba do Boga, domače zemlje in rodu podvržena neprestani skušnjavi - skušnjavi, da bi se mladika odrezala od trte - zato je Trstu dejal: "Nekoč boš postal veliko in pomembno mesto in izpostavljen boš velikim skušnjavam. Naj ostane zato tvoj pogled vedno uprt v Triglav, da te bo z njegovimi tremi mogočnimi glavami spominjal, da sem te ustvaril in blagoslovil jaz, Sveta Trojica en sam Bog; spominja naj te obenem, da si del prelestne triglavske domovine ter da pripadaš izvoljenemu rodu, ki v njej domuje. Dokler bodo v tvojih očeh žareli trije triglavski vrhovi, boš cvetelo: burja ti bo pihala v obraz in te krepila ter polnila jadra tvojega osvajalskega brodovja. Ko pa se bo tvoj obraz od Triglava odvrnil, bo tvoje življenje uvelo: burja ga bo razpihala v morje." In Trst je ubogal Gospoda in Trst je cvetel kot najlepša kranjska lilija. To je bilo obdobje, o katerem poje pesnik, da ob Jadranu:

"...mesta bela
naših dedov so cvetela,
ko so jadra njih vojské,
so nosila njih imé."

Tedaj pa je skušnjavec, nevoščljiv nad lepoto nebes pod Triglavom, prišel h Gospodu in mu porekel: "Tvoje zvesto mesto Trst je mesto trgovcev, ki Ti ostaja zvesto le iz preračunljivosti. Naj zapiha burja le malo sunkoviteje in Trst bo odvrnil svoj obraz od Tebe." Gospod je dovolil skušnjavcu, da je zapovedal angelu Burje na Nanosu, naj zapiha močneje kot ponavadi in res se je Trst z vso našo domovino vred prestrašil bolečine ter začel odvračati svoj pogled od Triglava. Tisto noč je Kurent podpisal svojo pogodbo s hudobcem ter začel plesati svoj smrtonosni ples hrepenenja na začarane gosli. Lepa Vida je odplula z zamorcem v svet.

Kazen Božja se je zgrnila nad mesto in nad cel slovenski narod. Burja je odpihovala mesto ter ves slovenski rod v morje in svet. Polnila je jadra ladjam bežečih ljudi, bežečih od Triglava, bežečih od rodne zemlje, bežečih od samih sebe. Prikazala se je nad mestom mrka procesija s Kurentom na čelu: "Šel je pred njimi kakor apostelj pred učenci. In njegove gosli so pele." S hiš v mestu je začela Burja odpihovati vso domačnost, vse one široke, zdravja polne, silne konture, tako značilne za slovenske domove. Nagelj je uvel. Rožmarin se posušil. Ostajale so le kvadrataste stavbe. Bele, kamnite, mrtve škatle za mrtve ljudi. Prazne ploskve. Spomeniki umiranju in nesmislu.

Toda tedaj je Kurent videl žalostno lice Trsta, tega prizorišča najgloblje slovenske skušnjave - skušnjave nezvestobe Domu. Videl je in se razjokal: "Kurent je pokleknil, z vsem životom se je zgrudil, udaril se je s čelom na sivi kamen. 'Zemlja, zemljica, mati! če nimaš kruha, daj mi kamen; še ob kamnu bom prepeval!'(...) Njegove oči so gledale žalostno in solza za solzo je kapala iz njih. Kamor je taka solza kanila, je vela trava ozelenela, so gozdovi zašumeli, so mrtve bajte čudežno oživele."

Kurentove solze.

Ko se bo Trst pustil prepojiti s temi bridkimi, kesanja polnimi Kurentovimi solzami, se bo preobrazil iz prizorišča najgloblje slovenske skušnjave in trpljenja in smrti v prizorišče mogočnega slovenskega spreobrnjenja in vstajenja in pomlajenja.

Kurentove solze.

Ko se bomo vsi Tržačani napili vse presunljive bridkosti teh Kurentovih solza, tedaj bo za Trst in za ves slovenski rod napočil nov, veselejši Dan. Kakor že nekoč Martin Krpan, ko je tovoril angleško sol, tako bo tudi Trst ponovno vzdignil svojo junaško glavo v Burjo in v očeh mu bo znova zagorel Triglav. Gospod bo videl, da je to dobro in bo blagoslovil. Tržaške hiše bodo znova dobile svoj zdrav, domač izgled. Iz oken se bo znova rdeče penil nagelj. Vse bo spet dišalo po rožmarinu. Nad kozolci in morjem se bo razlegalo veselo velikonočno pritrkavanje. Zmagoslavno bomo zajeli burjo v svoje težke smrekove jambore. Odpluli bomo ter širili triglavsko Domovino v brezbrežje.

Ivo Kerže

Velikonočno kosilo

Bruna Pertot

Kris, za nas je bila še vedno Kristina, me je zagledala in obstala v okviru vrat, rahlo razpela roke in me opazovala od nog do glave.

Črno se lesketajoča in vijugasta, je spominjala na mlado kobro, celo luskine in luskinice so ji krasile čevlje, torbico in ovratnik, pod težko in omamno dišečo rešo so se prelivale zapeljivosti polne zelene oči. Le po teh sem jo prepoznala. Objeli sva se samo s pogledom.

"Ne morem verjeti, da si prav ti. Kam si dala obleko?" me je gledala. "Mislila sem, da prideš v črnem, tako bi bili obe v skladu z modo; in tudi ne bi bila vsa pozornost na tebi. Vsekakor bo manj travmatično, če bova v dveh."

"Na, jaz sem pa bila prepričana, da prideš ti v plavem kot v starih časih, ko si še imela svoje plave lase. In tako sem se oblekla v plavo."

Ne da bi se pozdravili, sva bili pri običajnem draženju, kot da sva se videli včeraj, vendar veseli navidez nepričakovanega snidenja.

"Si se premislila?" je prišla bliže.

"Glede česa?"

"Da ne ostaneš tam, ... da se vrneš domov..."

"Kako moreš ziniti kaj takega! Po preobleki, po dani obljubi, saj veš, da ni poti nazaj. Dobila sem dovoljenje, da obiščem družino na samo Veliko noč. To je vse. Vesela sem svoje izbire." Nisem jim mogla povedati, še niti mami ne, da bom že čez mesec dni daleč nekje na ekvatorju.

Gledala me je pozorno: "Na živce mi greš s tistim svojim večnim zadovoljstvom. Jaz sem zadovoljna samo včasih in to se mi zdi bolj normalno! Ah, ah, vedno isti prt, mama, že sto let, vedno isti," je zašvigala z razpetimi prsti po izrezljani vezenini, ko je zagledala mamo, ki je prihajala s polnim naročjem perunik, belih majnic in brnistre.

"Vedno isti prt in vedno isti pirhi!"

Mama jo je pogledala iznad rož: "In? Glej, pripravi se, zakaj tudi juha bo prav taka kot vedno in tudi vse drugo, hvala Bogu, da bo tako tudi letos," je puščala za seboj oblak dišeč po rožah in zadovoljstvu.

"Kaj manjka pirhom?" je oče vtaknil glavo skozi razprto okno. "Kaj jim je?" je v nekaj gibkih vijugah bila pri njem, njena lepota je bila popolna. "Stari so, jaz bi dala nekaj bolj živega, nekaj novega!"

"Dokler bom jaz pri hiši, bodo tudi tistile pirhi! Še to bi manjkalo, da jih ne bi bilo na velikonočni mizi!"

"Ah ah ah, dokler bo on pri hiši! Papi, govoriš kot stari!"

"Saj to tudi sem!"

"Nisi, še malo ne," se je zresnila in se sklonila k njemu ter mu pritisnila poljub na zagorelo čelo.

"Beži, s tistimi popleskanimi usti," se je brisal s hrbtom roke.

"Ti nimaš čuta, za kar je danes lepo. Pirhi pa naj le bodo na mizi, če bi imel biti nesrečen brez njih! Gorje meni, če se jih samo dotaknem!"

Pisanice so se svetile sredi mize v luknjičasti košarici iz starega belega porcelana, poslikane z nageljni in s klasjem, s kelihi in z ovčkami, celo z vstalim Kristusom v belem oblačilu in z bandercem v roki. Bili so nepopisno lepi. Celo odrešenjsko zgodovino so nanesle nanje umetniško nadahnjene roke najprej stare mame in nato še naše mame in očeta in nas otrok, ko smo bili še šolarji. Vsako leto je bilo treba odstraniti katero in jo nadomestiti z novo.

"In Martin? Kam si ga dala," je oče bil še vedno v oknu.

"Je šel ribarit."

"Vedno rad pride, danes pa je šel ribarit! Je to dan za ribarjenje?"

"Vznemirila ga je misel, da bi moral sedeti pri mizi z nuno."

"Ah, to da bi ga motilo? Vidiš, neumnega fanta imaš! Nekaj železnega bi mu potisnila v žep."

"Daj, oče, saj ni vraževeren!"

"Veren pa menda tudi ne. Ni po našem kopitu. Meni pa je to kopito zelo pri srcu. Saj veš!"

"Če vem!"

Z mamo sva zdaj prihajali in odhajali ter prinašali na mizo.

"Čim prideta skupaj, hlinita prepirčke, saj se spominjaš, tako kot vedno."

To je bilo od otroških let tako. Pa je njegova ljubljenka, njegova najdražja od treh sester. Še posebej zato, ker se na noben način ne more odtrgati od doma-

če hiše in nateguje, kar le more svojo lepo in brezskrbno mladost. So ji tudi rekli, naj se Martin le priženi k hiši, ki bi brez nje ostala brezupno prazna.

"Z Martinom tuuu?" je nategnila in se zgrozila in pri tem je ostalo.

"Najbolj pametna je ona," je pokazal name, "nuna je vedno gospa. Le eno mi ne gre v račun, zakaj si silila na medicino...? Lahko bi bila študirala veliko manj."

Nekaj se mu je v tistem lepem jutru premetavalo po srcu, nekaj, česar bi se bil rad znebil.

"Še ne ve, a vendar sluti. Sluti, sluti," sem pomislila.

Prekinilo nas je glasno prihajanje avtomobilov, oče je hitel odpirati vrtna vrata in v trenutku nas je bilo toliko, da smo napolnili ploščad pred vhodom: brat z ženo in s fantoma ter sestra z možem in s hčerkama.

"Bili smo pri maši," je pozdravil starejši, Andrej.

"Kot se spodobi za današnje jutro," je odvrnil ded.

"Mi moramo vsako nedeljo k maši, one pa," je mlajši pokazal na sestrične, "samo za Božič in Veliko noč."

"Ne vem, če je to res," je zapela Veronika, ki se ji je iztekalo šestnajsto leto in je spominjala na marelico v cvetju.

Tudi zrak je kipel od cvetja in zelenja in zbor ptic, ki je bil cele ure pozdravljal praznično jutro, se je umaknil globlje v gozd. Ostala je le smrdokavra, ki je z belo-rjavo perjanico iskala po travniku, kot da ne vidi nikogar.

Ker je Velika noč prišla pozno in je dan bil zelo topel, je mama razprla vrata na travnik in vrt, zato da bi se tudi v hišo prelila pomlad in obrisala spomin na bratovo prometno nesrečo, na očetovo bolezen, na vse, kar je prišlo nadnje minulo jesen in zimo.

Vse je bilo kot prejšnja leta, le mi smo se izpremenili. To smo vsak zase odkrivali, ko smo se posedli okoli mize, ki jo je mama z velikim trudom sestavljala ves božji teden.

Od treh sester plavolask sem ostala le jaz, ker, če je Kristina bila črna, se je Ana prelevila v že zrelo rdečelasko, vso odeto v kavbojsko platno, prešito z lesketajočimi se kamni. Tina, njena mlajša, ki je bila še dojenček, ko sem jo zadnjič videla, je sedaj že stala na stolici in z vilicami tolkla po krožniku, bratu je od lepe grive ostala le kronica okoli glave in Dini, njegovi ženi so se začrtale gube in gubice okoli oči in ust.

Iz trebušaste sklede z juho in domačimi rezanci se je pričel dvigati oblaček dišeče pare in iz vijug orehove potice na omari se je sproščal vonj po vaniliji in čokoladi. Tedaj je oče vstal: "V imenu Očeta in Sina in Sv. Duha," se je pokrižal kakor vedno pred jedjo, čeravno sta se sestri že kot srednješolki upirali tej navadi. Počasi so pričeli vstajati tudi ostali. Oče je molil naprej, nato pa mama in jaz, drugi so nekaj jecljali in zlogovali, nalepotičena Kristina pa je molila tiho in zbrano, (le kdo bi si bil mislil!) s povešenimi ramami in očmi. Otroci so se na tihem prerivali in hihitali, skoraj kot mi v njihovih letih. Svak pa je sedel z vilicami v roki in potrpežljivo čakal. Naenkrat pa ga je potrpljivost minila, zagnal je glasen amen in pričel zajemati liste narezanega pršuta iz srede mize.

Oče je utihnil in že smo se začeli potapljati v stole, kot da se ni nič zgodilo, ko se je oglasilo s konca mize: "Dedek, zmolimo še zdravamarijo za nas vse, ki smo tukaj zbrani, da bi nas Mati Božja vodila in nas obvarovala hudega." Ded, kakor da ne more verjeti, se je nasmihal: "Seveda, seveda, pa daj ti, no, poizkusi ti."

Veronika je povzela z lepim in jasnim glasom in svetlimi očmi, počasi in prepričano, kakor tisti, ki je vajen vzpostaviti takojšnji stik z nevidnim. Nihče se ni več hihital in kdor je prej sedel, je vstal, dekličin oče je polglasno zagodrnjal grobo besedo in se tudi dvignil ter sklenil roke in razočaran gledal v hčer.

Ko smo prišli do sape in kosila, je prvi prekinil molk, zajel iz krožnika in pogledal ženo: "Si ti vedela, da imava tako pobožno hčer?"

Sestra si je popravila malo Tino, ki jo je imela na kolenih in zardela: "Ona drži z dedom, kdo bi ji zameril?"

Smiljan Trobiš

Sklep

Jezus, molče sem v tvoje muke zrl.
Gledal sem v tvoj obraz, ko si umrl,
nisem se zganil, oči sem zaprl,
dokler ni moj greh v meni zamrl

Nisem le v mislih sklenil svetosti,
nisem le v srcu razžaril plamena,
nisem le v volji zatrl slabosti -
ti sam si vame vrgel semena

Zdaj je tiho tu v meni,
neznana, breztelesna radost plameni,
zdaj živim samo še tebi

Na videz še živim vsakdanjosti,
a v neskončni moči spoznanja resnice
ne živim več jaz, zdaj živiš v meni - ti

(Sklepna pesem v zbirki Očiščeno jutro, založba ERRO, Novo mesto 1998)

Brat se je na svojem stolu zazibal proti nazaj: "Ti ni prej razlagala, da pojde za Lucijo, da zahaja na ne vem kakšna bedenja..." se je ozrl v svojo mater. Mami so rdeče lise pokrile vrat in obraz: "Imela sem toliko opraviti, da sem komaj slišala, kaj mi Veronika pripoveduje. Morda je rekla tudi to."

"Moja hči torej laže. Pravi, da gre v disko, v resnici pa,... no kam hodiš?" bi se bil rad zadrl, a si je nadel uzdo. "No, kam? Imam pravico vedeti!"

"Na molitvena bedenja. Sem vedela, da bi te ne razveselilo!"

"Jaz pa sem vedel, ve-del," je zabobnal s prsti po mizi, "sem slutil, da bo nekaj narobe. Ne zamerite mi, a ta vaša rodbinska kosila... ne veš, kje in kdaj se nepričakovano sproži vate. Da veste, tek mi je vzelo!"

"Le kaj se je zdaj tako groznega sprožilo vate?" ga je žena prijela pod laket.

"Grozno je to, da je šla vsa po njih, se pravi po vas." Sedaj mu je zašepetala v uho, nato zajela nekaj hrena ter mu z njim posula krožnik: "Hren dela tek. Domač pršut jemo s hrenom! Si ne bomo pokvarili dneva s temi otročarijami!"

Pustil se je prepričati in zajel. A zajel ga je preveč ter se pričel solziti. Bratu, ki je le redkokdaj kaj rekel, je bilo žal, da je odprl usta, obenem mu je šlo na smeh in to prvič po nesreči z avtom, po kateri dolgo ni bilo jasno, ali bo še hodil. Srečala sta se s pogledom.

"Se ti zdim neumen, kaj? Vsaj sam sebi se zdim tak. Ne bom se jezil zaradi hčerkinih muh. Mati, vse kar ste pripravila, je odlično in za tistole juho sem že ves neučakan," je popravljal.

"Otrok, saj jo lahko zajameš, ni ti treba iti po vrstnem redu," se mu je nasmehnila.

Prav v tistem trenutku je hotela švigniti mimo postava, a smo se vsi istočasno radovedno ozrli v vrata. Črnolasec v kratkih hlačah se je ustavil in se nasmehnil: "Odprli ste poletna vrata? In tudi vrtna so na stežaj odprta... tako."

"Martin ne bi bil Martin, če ne bi poskrbel za presenečenje!" je pričela vstajati Kristina.

"Še dobro, da smo jih pozabili zapreti, ker bi ti v tem primeru šel kar mimo."

Iz mrežaste malhe mu je curljalo na tla, prinesel je vonj po algah in ribah: "Brancina sem ujel in vam ga prinesel. Zame je prevelik," ga je dvignil iz mreže v zrak in žel veliko pohvale in začudenja.

Mama je vstala ter ga z brancinom in s kapanjem iz mreže vred vodila skozi jedilnico v kuhinjo: "Z nami boš kosil, se ja ne boš odrekel domačim dobrotam in hodil na kakšno pico!"

Ko sta bila že na cilju, se je ozrl po nas in tiho vprašal: "Kaj nuna ni prišla?" A glej, prav v tistem trenutku je nastopil trenutek tišine, da smo ga slišali izpregovoriti prav vsi in Kristina je rekla: "Ji niso dovolili, bo prišla kdaj drugič." Splošen, vendar tih in zadržan smeh, nam je povrnil sproščenost in dobro voljo.

Vrnil se je z mamo, čeden, olajšan in potolažen. Razumeli smo, da ga je mama poučila, kako in kaj ter ga posedla k sestri, kamor je spadal.

Končno smo jedli tiho in zbrano, prevzeti od zelenja in tišine.

Naš vrt se staplja s travniki in boki gričevja, ki se strmo kopiči proti morju, kjer ga je veliko božje dleto presekalo do dna, da se zemlja kaže gola v svojih plasteh in skladih peščenjaka, ki padajo navpično v morje. Nikjer nobene hiše, nobene strehe in nikjer drevesa, samo morje tam daleč v globini in vrtoglave steze.

Razkropili smo se po tistih kozjih stezah in si utirali pot skozi bodičevje divjih špargljev in rumenih grmov cvetoče brnistre. Na jasici nad morjem so nas čakali otroci, ki so prvi dospeli tja. "To je božji grob, Martin tega še ne ve," je Andrej pokazal na vdolbino v skali. "Povej, Kristina, povej mu, kako ste se igrali."

"Na veliki petek smo otroci okrasili vdolbino s cvetjem. Na ta gladki dolg kamen je moral leči stric Matej in smo ga pokrili z rjuho. Nekaj časa je moral tako ležati, nato smo mi premaknili tale kamen in on je moral vstati in reči aleluja. Mi pa smo rekli: "Vstal je Kristus, upanje naše, aleluja."

"Tako ste se igrali?" je vprašal Martin. "Tolikokrat hodiva tod mimo in nikoli mi nisi tega povedala."

"Saj ni tako važno!"

"Hm! Tako da ste se igrali!"

Matej se je smehljal, kot da gleda v veliki daljavi film: "In še kako radi! Pa ne vem, ali je bila samo igra. Za nas je bil skorajda obred. Slabo je bilo, ko je deževalo in sem moral ležati na mokrem."

Posedli smo po jasi in gledali na morje.

"Tu, tu spodaj sem ujel brancina," je pokazal Martin.

"Saj ni mogoče priti do tja," ga je pogledal svak.

"Se da, se da. Je malo nevarno, a se da."

Bili smo omamljeni od dišav, od bližine morja in neba, od trenutka mirovanja, ki smo ga iztrgali drvenju letnih časov mimo nas in vsakdanjemu hitenju. Ni bilo ne preteklosti in ne prihodnosti, bila je le sedanjost: negibna točka in iz nje je vrela svetloba.

"In je res, da vstajate ob treh ponoči, zato da molite?" je pokleknil Martin k meni v travo.

"Res."

"In veš, da nisem še nikoli videl tako mlade nune?"

"Ne vem."

Prav tedaj se je sonce dotaknilo morja, vstali smo in šli proti domu, ker se je po stezah naglo bližal mrak. Hodila sem v hrib in že se je kazala med zelenjem domača hiša, a v resnici sem bila daleč daleč, saj je bila ura, ko se moja nova družina v procesiji napoti v kapelo za večerno molitev in poje: "Ramanata, pridi Gospod!"

Očiščenje spomina

Evgen Ravignani, tržaški škof

Bratje in sestre v Gospodu,

na začetku posta spremljajo resen obred pepeljenja spodbudne besede: "Spreobrnite se in verujte evangeliju" (Mk 1,5). Sveti oče pa nas zaskrbljeno in z nujo poziva, naj bo ta pepelnična sreda dan odpuščanja, ki naj si ga izprosimo s ponižno iskrenostjo in ga darujemo z velikodušnim srcem.

Papež vabi Cerkev, naj izbere znamenje, ki bo potrditev pristnega spreobrnjenja med postnim časom v letu Velikega jubileja: "Cerkev naj poklekne pred Bogom in naj prosi odpuščanja za pretekle in sedanje grehe svojih otrok... in kristjani, zavedajoč se globoke vezi, ki povezuje med seboj vse ude Kristusovega mističnega telesa..., naj prevzamejo nase pred Bogom in pred ljudmi, ki so jih žalili s svojim vedenjem, odgovornost za prestopke" (Incarnationis mysterium 11).

Gotovo je škofova dolžnost, da sprejme papežev poziv k očiščenju spomina, kot je tudi njegova dolžnost, da vam ga posreduje in vas - tako kot tudi sebe - povabi, da pogledamo vase, razmislimo o lastni zgodovini in tvegamo skupno dejanje poguma in ponižnosti. S tem bomo priznali svoje napake in krivde in zanje iskreno prosili odpuščanja.

Vsakdo izmed nas ima svojo osebno zgodovino. V njej bomo našli vero, ki je nismo živeli v vsej polnosti, življenjske odločitve, ki niso odgovarjale evangeliju, ljubosumno zagovarjanje lastnih interesov in brezbrižnost ob trpljenju in stiskah mnogih, tudi prikrivanje krivic in zatiranja. Poleg tega bi našli še breme zamer ali užaljenosti, nepremaganih predsodkov, neodpuščenih žalitev. Priznati moramo, da je naše pomanjkljivo pričevanje za evangelij morda mnoge oddaljilo od tega, da bi se srečali s Kristusom in ga prosili odpuščanja.

Zgodovina naših družin s spomini na srečne dni ob veselju medsebojne povezanosti, na srečo ob rojstvu otroka, pa tudi na dneve žalosti, ko so nerazumevanje, hladnost, odtujenost spodrinile ljubezen, zaradi česar se je razdalja med zakoncema stopnjevala vse do ločitve. Pri tem ni bilo več prostora za spravo in za ponovni ljubeči objem. Nekaterim je ostala grenkoba v srcu, da niso bili dovolj velikodušno odprti za dar življenja ali da ga morda niso sprejeli, kot tudi, da niso odgovorno in potrpežljivo

spremljali otrok pri njih dozorevanju in pri njihovih odločitvah, ki naj bi bile usmerjene k resničnim vrednotam njihove prihodnosti. V vsem tem je treba priznati lastno krivdo ter prositi za odpuščanje in ga drugim podariti.

Zgodovina naših krščanskih skupnosti nam odkriva dar vere, ki smo ga prejeli in po njem živimo. Nismo se vedno potrudili, da bi ta vera v nas postala vedno bolj osebna in močna v soočanju z Božjo besedo in vsakodnevnim življenjem. Ni bila vedno prepričljiva, ker ni bila združena z dobrotnostjo. V nas ostaja žalost zaradi nekaterih razprtij, ki nam preprečujejo, da bi živeli v medsebojnem bratstvu in občestvu; žalosti nas, da nismo vedno prisrčno sprejemali tistih, ki so prihajali k nam, da bi našli odgovor na iskano resnico in toplino ljubezni, prav tako, da nismo usmerili svojih pastoralnih izbir na potrebe malih in ubogih, odrinjenih in osamelih. To naše pomanjkljivo pričevanje za evangelij je morda mnoge oddaljilo, mnoge pa še zadržuje daleč od zaželenega srečanja z Gospodom. Ko to priznavamo, že prosimo za odpuščanje.

Zgodovina naše domovine in našega mesta je bila zgodovina žalostnih dogajanj, ki so ponižala dostojanstvo človeške osebe in s trpljenjem in jokom

zaznamovala tek naših let. Ideologije in totalitarni režimi, ki so šli tod mimo, so zapustili za seboj globoko rano v srcih naših ljudi. Pretresli so sožitje med narodi različnih jezikov, kultur in ver, ki je bilo poprej mirno in vedro. Veliko je takih, ki so doživeli krivično prepoved uporabe lastnega materinega jezika, ponižanje lastne kulture, ovire in prepreke zaradi zvestobe lastnim verskim tradicijam. Marsikdo je bil tudi preganjan, deportiran in umorjen zaradi rasne mržnje. Med nami so tudi taki, ki so morali zapustiti lastne domove, grobove rajnih na ozemlju, ki ni bilo več njihovo, in niso bili sprejeti, kot so pričakovali in kot bi si zaslužili. Razumljivo je, da so vse to še odprte rane, ki se niso zacelile.

Opisana zgodovina se prepleta z zgodovino naše Cerkve. Pri tem mislim na škofe, ki so jo vodili v težkih in hudih časih, na njihovo pogumno obrambo slabotnih pred nadutostjo močnih, na čase, ko so se znali odločno postaviti na stran tistega, ki se mu je godila krivica; mislim tudi na njihovo veliko dobroto do tistih, ki so vse izgubili in bi lahko izgubili še zadnjo trohico upanja. Zgodovinski spomin naše Cerkve odlikuje delo teh pastirjev kot tudi duhovnikov, redovnikov in laikov, ki so se z njimi trudili, da se ponovno vrnejo časi resnice in pravice, razumevanja in ljubezni. Želel bi, da bi naša Cerkev v Kristusovi krvi izmila krivde tistih sinov, ki so zaradi človeške slabosti ravnali drugače. Dejstvo je, da se tudi v naši krščanski skupnosti nismo vedno sprejemali, spoštovali drug drugega med osebami različnega jezika in kulture, nismo se vsi zavzeli za preganjane in zatirane, nismo vedno dvignili glasu, da bi pokazali na diskriminacije in preganjanja in nismo pričevali za ljubezen.

Tudi to so strani naše zgodovine, ki jih ne moremo izbrisati. Izročiti jih moramo spominu očiščenja in s tem preprečiti, da bi sovraštvo in nasilje še kdaj trosili trpljenje in smrt. To bo mogoče, če bomo ponižno priznali napake in krivde preteklosti in po odpuščanju, ki ga bomo ponudili in sprejeli, bodo naše roke odprte za bratski sprejem.

Bratje in sestre, na papeževo vabilo pokleknimo pred Bogom in se prepustimo njegovemu usmiljenju, ki nikdar ne ponižuje in ne obsoja. Sprejmimo spodbudo apostola Jakoba in "priznajmo svoje grehe, da bomo ozdravljeni" (Jak 5,16) po milosti odpuščanja. Tako bo spomin naše Cerkve očiščen in sleherni madež bo izginil z njenega obličja, kajti ponovno bo ožarjeno s svetlobo ljubezni in sijajem svetosti.

To je molitev, s katero se danes skupaj z vami obračam h Gospodu. Obenem vam zagotavljam, da vas vsak dan spremljata moja ljubezen in moj blagoslov.

Vladimir Kos

Kot da nekómu se mudi (v začetku leta)

Ičó drevesa se zlató smehljajo,
natanko kot pred dobrim letom dni.
A druge liste za smehljaj imajo,
odkar z jesenjo prejšnji so odšli
v zakladnico zemljé.

Spet sonce se ob platanah sprehaja,
se z vetrom pogovarja tihoma.
Kot da pripravlja zanju liste čaja,
ob bregu zbira listje ocean
v posodico zemljé.

Nekje porivajo vozil kolesa
minute kilometrov za seboj.
Kot da se jim zares mudi v nebesa
in je zares usoden vsak zastoj
v rokóvniku zemljé.

Povratnik iz groba

Že v Héda pristanu spet češnje cvetijo,*
od brega do templja, od templja tja v vas.
In žarki se bolj kot ljudje veselijo,
nad cveti se sklanja še lunin obraz.

Čez mórje se bližajo dežni oblaki,
med griči se zbirajo tolpe vetrov.
Kot da smo - kot nékdaj - ubogi težaki,
nevredni predolgih občutkov cvetov...

Oj, Héda, ne bodi z valovi otožna!
Naj češnje cvetovi ti v licu rdé -
tako kot so oni, bodočnost je rožna,
ker Vstalega z groba spet bije Srcé!

Še to ti zaupam, o Héda poganka:
kot češnja cvetoča rdeča je Kri,
ki zate daruje jo v čas brez prestanka -
Povratnik iz groba vstajenjske noči.

Najzvestejši Mariji.

(V slogu japonske "tánka", tako da imajo vrstice po 5, 7, 5, 7 in 7 zlogov.)

Še zdaj Te vidim,
Mamo s križa Snetega,
ko z okna v zidu
zoro čakaš prav od tam,
kjer bo Sin Tvoj z groba vstal.

* Heda: ribiški pristan ob Tihem oceanu, na zahodni obali polotoka Izu.

Zasvojenost

Marjeta Ratković

Prva nagrada na literarnem natečaju Mladike

Turoben dan je prešel v težak večer brez migetajočih zvezd in smehljajoče se lune s tisočerimi nebesnimi odtenki, ki jih ob jasnih nočeh pričaram s priprtimi, umirjenimi očmi, spojena s šepetajočimi sencami narave in nebesno ponjavo, ki mi zastira pogled neskončnosti. V jasnih, svetlečih nočeh sedim na pragu in zrem v praznino živih nebesnih teles. Luna izgublja okroglino in srpaste oblike, spreminjajoč se v duhove vabečih podolgovatih oblik, raztezajoč se v smehljaju nevidnih, občutenih vibracij. Samo še tanka, nevidna koprena zadržuje preboj v bistvo neraziskanih razsežnosti. Takrat sem čuječa in odprta milim zvokom glasbe subtilnih rajajočih bitij, spojena z njimi in eno z vsem, kar me obdaja.

Toda to noč, temno in neprijazno, ležim na kavču in z razdraženimi živci buljim v televizijski ekran pred sabo. Z bingljajočimi nogami preko spodnje stranice, podprta s tremi visokimi blazinami, sem se zaradi vedno slabšega vida primaknila zopet nekaj centimetrov bliže, da lahko berem podnapise, ki mi sicer boleče sevajo v suhih, skelečih očeh.

Že nekaj let iz dneva v dan ponavljam: "Ja, moram po očala... Zdaj pa res moram, pa prav kmalu..." Pa nič. Tolažim se z raznimi izgovori, kot: "Če si natakneš očala, se vid hitreje slabša, ker se očesne mišice polenijo. Raje bom delala vaje po Batesovi metodi..." Ali pa: "Joj, začeti moram s knajpanjem... Oči in ušes. Joj, joj, zdaj pa zares..."

Pa zopet nič in nikoli nič. Prazno otepanje slame. V nedogled si moram skrušeno priznavati, da zase ne naredim ničesar pametnega in koristnega. Ne najdem toliko moči v sebi, da bi se potegnila iz otopelosti in duhovne bede, temveč se valjam v nostalgiji, sprijaznjenosti, črnogledosti ter duhovni lenobi tega neizprosno realnega sveta.

Cene je nesrečno sedel na svojem poležanem oblazinjenem ležalniku. Zasegla sem mu pilota in ga položila k sebi na kavč. Tako sem nekaj časa gledala ameriško kriminalko, nato pa s težkim srcem preklopila na košarkarsko tekmo. Seveda je trajalo kar nekaj časa, da je Cene ugotovil, kakšen je rezultat. Prav takrat, ko se je odvijala strašna akcija pod nasprotnikovim košem, pa sem zopet stisnila kriminalko. Čeprav se je penil od jeze, je situacijo navidez mirno prenašal, ker je prejšnji večer lahko gledal nogomet. Največji hec pa je bil v tem, da si pravzaprav sploh nisem bila na jasnem o vsebini kriminalke. Logično, če sem jo vsake toliko časa prekinjala. Zaradi svojega lastnega nezadovoljstva, me je nocoj prevevala ena sama velika hudobija, ki sem jo stresala na Ceneta in puhala pod strop ogromne oblake cigaretnega dima.

Ravno sem ugotavljala, kdo naj bi bil mrtvec na tleh, ko je Cene malce poskočil na svojem poležanem oblazinjenem ležalniku: "Nekdo zvoni...!"

Napela sem ušesa, pa nič... Zopet... nič. Ničesar nisem slišala.

"Pa misliš, da res zvoni? Skoraj nemogoče, ob tej uri."

Na pilotu sem pritisnila tipko za čas: "Ob devetih zvečer... Samo dozdeva se ti. Saj ni mogoče, da bi sredi tedna ob tej uri nekdo zvonil..."

Privzdignila sem se na kavču in strigla z ušesi. Zvonec je žvrgolel zelo potiho, kot kanarček. Pred leti nam ga je predelal znanec, ne da bi on ali kdo od naju pomislil, da je primeren za majhno stanovanje, ne pa za razvejano medetažno hišo. Toda Cene je s svojim izostrenim sluhom kljub vsemu vedno slišal kanarčkovo čivkanje. Mene pa je tudi sluh počasi zapuščal. Že pri oseminštiridesetih letih. Pa kaj morem. Moja babica je bila pri devetdesetih letih že povsem gluha. Moja mama nosi pri petinsedemdesetih slušni aparat. Jaz pa zaenkrat še raje zavpijem nad Cenetom: "Daj glasneje..." Televizor, namreč. In brez vsakršnega zdravniškega pregleda ugotavljam, da sem nasproti genom svojih prednic povsem nemočna. Torej, zakaj bi se drenjala v prepolnih čakalnicah zaradi nekaj minutnega drezanja po ušesih in tihega prišepetovanja medicinske sestre, ki ga itak ne bi slišala. Kot majhno postavo, modre oči, tanke ustnice, svetle lase..., sem podedovala tudi naglušnost. Zato najraje sama sedim pred televizorjem in si moč tona reguliram čisto po svojem občutku. Cene me spravi povsem iz tira. Ob nogometni tekmi navije glasnost do konca, pri poročilih pa ne razumem nobene besede. Ko jezno bevsknem: "Daj bolj glasno...!" plane pokonci. "Na tu imaš pilota." In zavpije: "Pa pojdi k zdravniku! Tega donečega hrupa ne prenesem več...!"

Cene me je še kar naprej mirno, s privzdignjeno glavo opazoval iz mraka. Glavo je imel zabuhlo, z vrečkami za zaloge na vratu kot hrček, odkar je pustil

tobak. V poltemi so se risali le napihnjeni obrisi ter svetleči poligon na vrhu glave. In zdajle, ta trenutek, mi je paral živce, ker se ni premaknil. Ker ni vstal, čeprav je slišal čivkanje zvonca, da pogleda, kdo hodi naokrog ob tej pozni uri.

"Ja, res je nekdo pri vratih... Slišim zvonec." Ravnodušno me je gledal. Ko bi vsaj bleknil: Pojdi odpret! Pa nič. Njegovo indolentno obnašanje mi je pa resnično kodralo živce - vsak končič posebej.

"Ja, ampak moram pogledat, če res kdo zvoni...," sem jezno zarenčala ter vstala iz kavča. S težavo sem se zadržala, da nisem revsknila nad Cenetom zaradi njegove ležernosti. Še raje pa bi ga mahnila po napihnjenih vrečkah, nad katerimi so se škodoželjno krivila usta.

Sam Bog ve, ali ni opazil moje pokrivane, komaj zadrževane jeze, ali pa se je hinavsko pretvarjal...? Do zdaj tega ni počel. Ali se je navzemal mojih navad?

"Kdo je...?" sem zavpila na slepo na notranji strani vhodnih vrat. Še vedno nisem bila prepričana, če je resnično kdo zunaj.

"Jaz... hi, hi, hi..." sem zaslišala ženski glas. Ni mi bilo jasno, kdo bi to lahko bil, vendar je moral biti nekdo poznan, ker je tako dolgo vztrajal pri vratih. Zraven vsega pa je bila ženska. Zato nisem več sprašev ala. Odklenila sem. Tik za vrati sta se v fris smejala dva okrogla obraza. Zaradi razočaranja, ker mi je postalo jasno, kakor hitro sem ju ugledala, da s poležavanjem na kavču nekaj časa ne bo nič, sta se mi zazdela še bolj napihnjena, okrogla in testena. Z užitkom bi zamahnila s pestjo po podrhtevajočih, smejočih se licih.

"Hi, hi, hi,... ha čih, ha čih,..." je piskala in kihala Mara, ter me poškropila s slinastimi kapljicami.

"Ha, ha, ha,..." se je smejala Leja, kot bi njena mama povedala največji štos.

Še vedno sem stala pri napol odprtih vratih.

"Hi, hi, hi... šli sva na sprehod. Tam doli pod bregom sva se pa spomnili nate. Hi, hi, hi... ha, čih... Veš, vsi smo bolni. Včeraj smo bili vsi trije pri zdravniku."

Z vsi trije je mislila tudi na svojega moža in Lejinega očeta.

"Celo vrečko antibiotikov smo dobili. Pa še reikali smo se (način zdravljenja s polaganjem rok). Veš kako je pasalo!?"

Grabila me je jeza. Najraje bi jima pred nosom zaloputnila vrata. Ob devetih zvečer mi trosita bacile okrog. Le kje sta pustili pamet?

Vendar sem jih na široko odprla, ter se prisilila v vesel, vabeč nasmešek. V igranju hinavščine, sprenevedanja in spreobračanju občutkov sem pravi fenomen. "Izvolita, le naprej, le naprej..." sem hlinila neizmerno veselje, da ju vidim.

Mara se je na hitro sezula in prestopila sedmo stopnico ter se napotila proti vratom dnevne sobe. Roko je že držala na kljuki, ko sem skočila za njo in jo potegnila nazaj, za temno rdeč plašč. Očala so se zabliskala na začudenem, bledem, premraženem in hihitajočem obrazu, ki ga v mračnem kotu nisem ločila od barve svetlih, pobeljenih las.

"Ne, v moj kabinet gremo..." Cene bi znorel, če bi jih hihitajoče, kihajoče in hahljajoče pripeljala v dnevno sobo. Nikoli ni znal hliniti veselja in hinavščine, če ju v srcu ni občutil. Vedno se je kazal takega, kot je bil, zato mi je pred gosti večkrat naredil sramoto.

Sedli sta na kavč. Sama sem si od računalnika zasukala pleten stol s pisano blazino.

"Kaj vama ponudim? Kavo...? Pa verjetno vama je za kavo prepozno..." sem se kar sama otepla kuhanja kave. "Sok? Jabolčnega, domačega vama prinesem. Pravkar sem si ga odprla za žejo."

Vrata sem trdno zaprla za sabo, da ne bi slišali, ko bo Cene nergal. Saj čustev in slabega razpoloženja sploh prikriti ne zna. Teslo, pa tako enostavno je. Ne da ne bi znal, ampak noče. Nalašč noče, samo da me izziva.

Tudi vrata na majhnem hodniku, ki pelje v dnevno sobo, kuhinjo in jedilni kot, sem trdno zaprla. Takoj, ko sem zagledala Ceneta, sem zastokala: "Joj, joj..." ter se z vidnimi kretnjami desne roke krepko prekrižala. Majhnega križa, ki bi ga risala po obrazu s palcem, pri medli svetlobi prižganega televizorja, ne bi opazil. Zato sem še bolj, kot je bilo potrebno, krilila z rokami.

"Kristus pomagaj," sem zažrvgolela z igrano razočaranostjo. "Mara in Leja sta,... si lahko predstavljaš? Po sok sem prišla... Pa še obe sta prehlajeni. Mara kar naprej kiha... Troli zmešani, da sta našli ravno mene. Nikakršne možnosti nimam, da bi me virus zaobšel. Naravnost vame trosita infekcijo."

Cene je zarežal, kot bi terierja spustil izza ograje: "Tako pozno kolovratita okrog!? Pa še prehlajeni, praviš... Zakaj si ju pa spustila noter?"

"Pa kaj bi drugega? Zate tako ni problem, ker si cepljen proti gripi... Kaj pa jaz?" Na brzino sem zagrabila sok, kozarce ter slane krekerje in se izgubila Cenetu izpred oči.

V mojih zapoznelih obiskih bo našel prekrasen vzrok za maščevanje, zaradi zamujene košarkarske tekme. Seveda bo stresel žolč, ker je obisk moj. Svojega bi vsekakor sprejel z odprtimi rokami. Loteval se me je strah, ko sem pomišljala, kako naj se zaščitim pred navalom praznega besedičenja, ko bova ostala sama.

Vse skupaj sem postavila na majhno pleteno mizico. Mara je ravno vlekla iz žepa robec in vztrajno kihala. Nikamor se nisem mogla umakniti v tem peklenskem majhnem kabinetu. Leja se je pa kar smejala s svojim okroglim obrazom, kot bi luni narisal oči in usta. In stresala z dolgimi, kot noč temnimi lasmi. Kot bi obema nekaj manjkalo, kak koleščk v glavi. Nisem razumela, kaj je tako strašansko smešno. Prisiljeno

sem se nasmihala in kremžila ozke ustnice, na žalost moram priznati, na okroglem lunastem obrazu, ker sem se zadnje tedne kar lepo zredila. Pod na kratko ostriženimi in pobeljenimi lasmi, so čepela lica kot debela, sočna hruška. Od jeze bi se najraje kar nasuvala v zabuhlo in nagubano okroglino z mešički pod očmi. Od samega nažiranja in kajenja. Vendar sem bila z voljo tako na psu, da mi ni bilo pomoči.

"Veš, kako je bilo luštno. Leja je rejkala Jožeta, Jože Lejo, mene sta pa oba. Hi, hi, hi,... ha čih, ha čih..., pa veš, da sem že veliko boljša,... ha čih..."

Z Maro sva prižigali cigareto za cigareto.

"Mama, ne kadi toliko! Vsaj malo se kontroliraj!" se je brez pravega vzroka hahljala Leja. Mene je seveda pustila pri miru, ni me upala ošvrkniti s sicer dobronamernimi očitki. Resnično sta bili obe dobro razpoloženi, ker ji je tudi Mara odgovarjala le s hihitanjem.

V tesnem, zakajenem kabinetu sem le s težavo dihala. Vendar sem si cigarete še kar naprej veselo prižigala. In tudi Mara.

Vrat na hodnik nisem upala odpreti, ker bi se dim valil po stopnišču. Okna tudi ne, ker bi v majhnem kabinetu pihalo po Leji, ki je sedela najbliže oknu. Zato sem prižgala stenj v steklenički z dišečim voskom, ki naj bi vpijal cigaretni dim.

Vendar ni nič koristilo. Preklete reklame, ničemur ne služijo, razen zavajanju kupcev.

Leja je nervozno privzdigovala zadnjico, nazadnje je pa le butnila: "Lahko odprem okno, ne vzdržim več...!?"

"Seveda, seveda," sem pohitela, ker je že mene samo, nepoboljšljivega kadilca, dušil gost zrak. "Že zdavnaj bi ga odprla, pa nisem upala zaradi tebe, ker sediš pri oknu."

Nič kaj pametnega, ali vsaj na pol pametnega, se nismo pogovarjale. V glavnem sta se hihitali, hahljali, Mara pa je kar naprej proti meni s kihanjem in usekovanjem vztrajno transportirala viruse.

Čez dolge pol ure se je Mara privzdignila iz kavča: "Leja, zdaj pa greva..."

Leja je že na pol vstala. Takrat pa sem iz vljudnosti, zategnjeno vprašala: "Že? Se vama mudi...?"

"Ne, ne mudi se nama," se je zahahljala Leja in zopet sta družno sedli ter na moje veliko razočaranje posedali še celih dvajset minut, dokler ni Leja začudeno ugotovila, kako pozna ura je že. Pospremila sem ju do vrat. "Oglasita se še..." sem jima s hlinjeno prijaznostjo pomahala v slovo.

Končno sem se potuhnjeno vrnila na kavč, vendar pilota iz previdnosti nisem zahtevala. Cene je zarohnel: "Mater, so nekateri vsiljivi in netaktni, da hodijo pozno nenapovedani na obiske. Jutri boš pa krehala in kihala... Fuj, kot kuga smrdiš po cigaretnem dimu!"

Se ve, najhujši so ozdravljeni zasvojenci. "Zakaj jima nisi rekla, naj prideta drugič!?"

"Kako drugič...?" sem zavpila. "Veš, da bi mi zamerili do konca življenja. ...benti na levo! Zakaj pa nisi privzdignil svoje debele riti, ko sta zvonili!? Lahko bi se izgovoril, da že spim!"

Cinično se je zarežal z gromkim glasom: "Jaz...?! Ha, ha, ha...! Z lažmi naj te rešujem in vlečem iz kaše? Da vedno izpadeš tako dobra in fina, vsem dopadljiva. - Ja, Sonja je pa res v redu punca, kakšna sreča, da si jo dobil -," je oponašal moje oboževalce. "Ha..." je zarenčal kot stekel pes. "Joj, ko bi le vedeli, kakega hudiča sem si nakopal na glavo!"

Ponoči me je strašansko dušilo v prsih. S težavo sem dihala. Kot bi me hotela kap. Pri oseminštiridesetih. Prestrašila sem se. Čeprav imam v genih dolgo življenje, pa tudi astrologinja mi ga je napovedala... pha, pa nikoli ne veš.

Ob pol petih mi je zacingljala ura. Kot vsako jutro. Potem vstanem, sedem v jedilni kot, meditiram s cigareto v ustih, skočim v kopalnico, nato pa se odpeljem v sinov lokal ter popišem zaloge pijač. Ob pol sedmih sem že nazaj. Zopet v spremstvu prižgane cigarete.

Torej ura je zacingljala, jaz pa sem klofnila po njej in zaprla oči. "Samo malo še..."

V polsnu sem čutila bolečine v prsih. "Ljubi Bog, daj mi moč, da pustim cigarete... Ne, to se mora končati. Zdajle, ko vstanem, je pa resnično ne prižgem. Ljubi Bog, vem da je vse odvisno od mene same, da tukaj ti nimaš ničesar zraven. Pa vendar, malo mi pa le poglej skozi prste in mi vlij samo kanček dobre volje... Samo izredno močno voljo potrebujem in nič več... Zdajle sem pa resnično brez želje po cigareti. Fino, krasno... Namesto cigarete bom naredila joga vajo Pozdrav soncu... pa olje bom žvrkljala v ustih, da se znebim bacilov. Resnično, nobene želje nimam po cigareti... Enako se mi sicer dogaja vsako jutro, vendar mislim, da sem danes ozdravljena. Prav nobene potrebe po cigareti, nobene potrebe po cigareti...," sem si ponavljala.

Vstala sem iz postelje in se v temi pretipala v dnevno sobo. Sem kot sova, nikoli ne prižigam luči. V zenicah sicer nimam fosforja, skozi temo se prebijam po občutku, ne da bi se zaletavala v pohištvo. Še malo. Sedla sem v jedilni kot... Strašansko željo sem dobila po tobaku... kot vsako jutro. Nikakršno samodopovedovanje, prepričevanje in nagovarjanje Boga ni pomagalo.

Z roko sem pošarila po mizi. Aha, cigarete ... pa še vžigalnik. Pepelnik sem primaknila bliže... prižgala, povlekla dim, noge položila na stol in se udobno zleknila.

"No, tega še pokadim...," sem si dopovedovala. "Poskusila bom, da v lokalu ne prižgem nobenega. Ko se vrnem iz bifeja, pa samo enega... no, največ dva... ali pa samo tri h kavi..."

Vsako jutro namreč kakšno uro, ali celo dve, sedim pri mizi, preračunavam prodajo prejšnjega dne, pijem

kavo in kadim cigareto za cigareto. Ob devetih dopoldne znaša doza vsaj deset ali petnajst do filtra pokajenih cigaret.

"Pozdrav soncu bom pa delala kasneje. Enkrat dopoldne. Nimam časa. Predolgo traja..." Čeprav bi ga v desetih minutah, ko sem sedela pri cigareti, lahko izvedla trikrat. "Pa olje... zakaj bi ga pretakala po ustih? Če ga žvrkljam, Pozdrav soncu odpade, ker s polnimi usti ne morem izvajati asane. Tudi kaditi ne morem. Mislim, da je isti učinek, če si temeljito umijem zobe. Oh, olje. Nek pametnjakovič si je izmislil, da ti dvajset minutno burglanje olja navsezgodaj zjutraj potegne vse bacile in ostalo nesnago iz telesa. Nakar izpljuneš... in se rešiš vse svinjarije. Prekleta cigareta... Ves gobec me peče. Ne, ne, moram se odločiti, tako ne gre več naprej. Jezik me prav skeli... in iz ust mi tako smrdi, da nikomur ne upam blizu."

Na brzino sem se umila in oblekla. Pograbila sem cekar. Iz škatlice sem ponovno potegnila Boss light ter ga prižgala. Ko sem se obuvala, sem ga položila na omarico za čevlje. Zadnji trenutek, ko je bel lak že porjavel, sem se spomnila nanj. Z užitkom sem ga povlekla, za sabo zaklenila vrata ter sedla v avto.

Pri 0 stopinji Celzija sem na stežaj odprla okno Renaultove petice in tričetrt poti do lokala puhala dim in otresala pepel. Potem sem čik zalučala na cesto. Sprijaznila sem se, da mi danes zopet ne bo uspelo opustiti cigaret. "Lahko jih pa omejim...," sem se tolažila. "Da pridem vsaj na eno škatlo, to je dvajset cigaret. Groza, štirideset ali celo petdeset, to je pa že preveč! Ko bi jih uspela zreducirati vsaj na dvajset komadov. Vedno držim prižganega v roki. Celo takrat, ko pomivam posodo, ga odlagam na rob pomivalnega korita. No, hvala Bogu, danes se vsaj točno spomnim, da sem prvo jutranjo cigareto ugasnila v pepelnik in ga pustila na mizi. Za vsak slučaj. V košu za odpadke čik lahko tli in zaneti požar."

Zgodilo pa se je že, da sem tuhtala in tuhtala, kje sem pustila čik, stuhtati pa mi ni uspelo. Tako sem ob petih zjutraj, na pol poti obrnila avto, se vrnila domov ter od glavnih vrat naprej ovohavala, če kje kaj tli. Nato sem preduhala in pregledala vse prostore, v katerih sem se zjutraj zadrževala. Šele ko sem ugotovila, da sem kot pribito čik ugasnila kot je treba, sem ponovno sedla v avto, potolažena, da v hiši ne bo zagorelo. No, to jutro se nisem vračala, ker sem se točno spomnila, kje sem pustila čik.

V lokalu sem razložila papirje ter kartonske merice za steklenice. Še preden sem se lotila dela, mi je med prsti ponovno tlelo.

Tudi doma pri mizi, ko sem preračunavala prodajo prejšnjega dne, sem jih ob kavici veselo uničevala. Prišla je mama, ki stanuje v sosednji hiši. Sedla je na klop. Slušni aparat je večkrat zapiskal, ko ga je suvala not in ven v levi sluhovod ter me prav žalostno pogledovala. "Joj, joj, Sonja. Pa daj, prosim te, premagaj se... Pusti cigarete... Si brala danes v časopisu, kako povzročajo..."

Vsak dan ista pesem. "Nehaj, nehaj," sem jo nervozno prekinila. "Takih reči sploh ne berem..." Zavila sem z očmi proti nebu. "Od nečesa moram umreti. Bom pač od cigaret," sem se na zunaj junaško postavljala. "Ne prepričuj me, te prosim. Ko mi bo kliknilo tu v glavi...," sem se s kazalcem potolkla po lobanji nad možgani, "takrat bom nehala, pa nič prej. Tu, tu v glavi moram razčistiti..." Vsak dan, že nekaj let sem brezuspešno razčiščevala, razčistiti pa mi ni uspelo, zato sem se ob maminih pomirjujočih pridigah s težavo zadrževala, da nisem planila pokonci.

Mama me je opazovala z žalostnimi očmi. Ta pogled sem dobro poznala. Kaj drugega kot: "No, pa le lahko nehaš," je še prav narahlo, brezupno pomoledovala.

Mama mi je cefrala živce, komaj sem jo prenašala. Pa ne zaradi nje, to je bil zgolj izgovor. Nejevoljo sem kuhala nase, ker kljub pekočemu in zažganemu jeziku, ter občutku, da mi nikotin vleče in grbanči kožo na obrazu, v sebi nisem našla toliko volje in moči, da bi se odrekla lastnemu zastrupljanju organizma, ki je še posebej ubijajoč v menopavzi, ki sem jo pravkar preživljala. Vedno bolj in pogosteje so me pekle in skelele oči. In moji zasvojenosti ni bilo zdravila. In prav zdaj sem čutila, da se mi v nosu že prav nesramno sprehajajo včeraj naseljeni virusi in bakterije. Živčno sem se drgnila po nosu in očeh.

Mami sem preveč jasno pokazala, da me živcira, zato sem morala omiliti situacijo, ker bi si sicer očitala, da sem jo prizadela. Zato sem bleknila: "Pa še Mara in Leja sta se sinoči privlekli... obe prehlajeni..."

Ko sem ji malo natančneje pojasnila, se je namrdnila in ogorčeno vzkliknila: "Nagnala bi ju..."

Pri kosilu me je Aleš, moj in Cenetov sin, skrivoma pogledoval čez mizo. Večkrat sem ujela preiskujoči pogled lešnikovih oči pod težkimi trepalnicami, ko si je z levico umikal temne kodre, ki so mu silili v krožnik. Končno pa je le zbral dovolj poguma, da je vprašal: "Mama, zakaj si pa tako slabe volje?" Med nama je že od nekdaj neka čudna telepatska povezava. Nikoli mu ne morem prikriti svojega razpoloženja. Pravi, da ga takoj začuti ter se ga navzame.

"Kako slabe volje? Samo zdi se ti. Sploh nisem slabe volje..." sem se izmotavala.

"Daj, daj, ne bluzi. Saj te takoj začutim!"

Kaj naj rečem? Zagrabila sem se za prsi. "Nocoj bi me skoraj zadela kap. Pravzaprav sem mislila, da me bo stresel infarkt. Imela sem občutek, da mi bo razneslo prsi." Nekajkrat sem močno zadihala. "Kot da me bo zadušilo..."

Cene je nekontrolirano zakričal: "Kap, ja kap...! Kaj pa cigarete!? Pusti jih ali vsaj omeji kajenje... Poglej, tu na mizi je en pepelnik, na polici drugi, na likalni deski tretji, v kabinetu četrti... V kabinetu ti smrdi

kot v "zelh - kamri"! Računalnik je rumenkast, kot bi nanj sedal cvetlični prah! Lončki za rože po vsej hiši so polni "pikavcev". Lepega dne bo zagorelo, bajto boš zažgala! Če sem lahko prekinil jaz, ki sem jih pokadil najmanj 60 dnevno..."

Provokativno sem zavpila: "Pa kaj bi rad!? Edino, kar mi je še ostalo v življenju...!"

Aleš je vstal izza mize. "Nehajta, nehajta, nobeno kosilo ne mine več brez prepira. Najbolje, da ne hodim več domov jest..."

"Kdo te pa sili?" je planil Cene.

Aleš je odhajal, jaz pa sem nemočno hlipala. "Nikoli se ne pogovorimo kot ljudje. Vedno samo vpiješ." Počutila sem se zelo utrujeno, staro in nekoristno.

Odšla sem v kabinet, legla na kavč in se skušala umiriti. "... benti na levo..., zadušiti me hoče...!" Zrak sem lahko povlekla le do začetka sapnika, pljučnih vršičkov še ošvrknil ni.

"Sranje...!" Oblile so me solze razočaranja in nemoči. Razmazale so se mi po obrazu, ko sem jih obrisala v kosmato deko ter se krepko useknila.

Nekajkrat sem globoko, kolikor so mi skrčena pljuča pač dopuščala, vdihnila in izdihnila, se umirila in razmišljala. "Od šestnajstega leta že kadim, torej se 32 let zastrupljam s tobakom. Če bi pokadila v teh letih povprečno samo eno škatlico dnevno, bi pokadila 233.600 cigaret. In če številko pomnožim z dva, pridem do famoznega števila - skoraj pol milijona. Pol milijona, pol milijona... ne dojamem, koliko vročega dima je prefiltriralo moje telo. Čudno, da se niso zamašili organi, strknila in sesirila kri, da ni zoglenelo ožilje in kosti...

Nedolgo tega mi je znanec meril srčni utrip. Ne samo enkrat, kar nekajkrat je aparat pokazal 120 udarcev v minuti. Groza. Čez nekaj dni sem prebrala, da pospešen srčni utrip povzroča nikotin. Kar kmalu lahko povzroči aritmijo ali še kaj hujšega. Bog ve, v kakšnem stanju so moja pljuča, v katerih me neprestano zbada. In jajčniki, kjer me večkrat preseneti bolečina. Baje nikotin povzroča raka na rodilih, mehurju... Bog ve, kje še vse. Verjetno kar v vsem telesu, saj je telo celota, napajana z eno samo, samcato baterijo."

Nič več nisem razmišljala. Nenadoma je um utihnil in znašla sem se v prozorni, bistri tišini. Ni drugega. Nikakršnih slik, nobenih visokoletečih besed ali napotkov onostranih vodnikov, brez lastnih misli. Z izostrenimi čuti diha sem se napajala v kristalni, nemi govorici žuboreče tišine. Kako dolgo? Ne vem, ker v tej tišini si brez občutka za prostor in čas. Samo žuborela je, tiha, prozorna, očiščujoča, kot bi pletle dobre vile neskončno ozonsko odejo iz razpršenih kapljic hrumeče padajočega slapu.

Nenadoma je tišina utihnila in izginila, objela me je tema. Odprla sem oči. Kot prerojena sem se skobacala iz kavča ter v kotu pobrala polivinilasto vrečko z odpadnim papirjem. Nad kuhinjsko napo sem se-

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- **da se je po javnomnenjskih raziskavah 44,2% Slovencev opredelilo za še kar verne in 25,8% za niti verne niti neverne...**
- **da se tretjina volilcev nekdanje Zveze komunistov čuti povezanih s Cerkvijo...**
- **da v Ljubljani še obstaja ulica Saveza komunističke omladine Jugoslavije - SKOJ-a...**
- **da celjska Mohorjeva družba pripravlja veliko znanstveno biografijo o Antonu Martinu Slomšku...**
- **da je znani jezikoslovec dr. Jože Toporišič v intervjuju tedniku MAG izjavil, da je danes slovenski jezik - zaradi nezanimanja vladnih forumov in parlamenta - zakonsko manj zavarovan kakor je bil v Titovi Jugoslaviji...**
- **da je Barbara Zlobec, bivša študentka slovenske klasične gimnazije v Trstu, objavila v Zgodovinskem časopisu razpravo *"Poročila antičnih geografov o severnem Jadranu"*, v kateri je povzela rezultate svoje magistrske naloge *"Jadransko morje v Lukanovem epu Pharsalia"*...**
- **da je salezijanski duhovnik Francesco Motto odkril 141 neobjavljenih pisem, ki jih je sv. Janez Bosko napisal raznim ljudem, med njimi tudi najvišjim cerkvenim oblastem in papežu Piju IX., in da se ustanovitelj salezijancev v njih izkazuje za izredno stvarnega človeka (skoraj nič duhovnega vodstva, ampak samo administracija, denar, potovanja, gradnje, čeprav je v pismih najbolj rabljena beseda Bog, najbolj pogosta glagola pa "moliti" in "delati")...**
- **da sta si nemški kardinal Joseph Ratzinger, prefekt Kongregacij za verski nauk, ter francoski kardinal Pierre Eyt, nadškof v Bordeauxu, prišla navzkriž glede vprašanja odnosa med vero in institucijo...**
- **da je bilo leto 1999 najpogubnejše v zgodovini, kar zadeva naravne nesreče, (bilo jih je 755 s 50.000 mrtvimi)...**
- **da je v republiki Sloveniji nekaj nad 2000 doktorjev v znanosti...**
- **da se je letošnjo pomlad medved pojavil ne samo marsikje na Dolenjskem, ampak celo na Koprskem...**

gla po dve zadnji in edini škatlici cigaret iz moje zaloge.

Nato sem z vrečko odšla na vrt, jo položila na zasneženo gredico in prižgala... Ko so jo zajeli plameni, sem na vrh svečano položila škatlici, ki sta izginili v ognjenih zubljih.

V mislih sem jih nagovorila. Cigarete, koga drugega. "Poslavljam se od vas, prijateljice stare. Vsa ta dolga leta ste me imele v oblasti, me zastrupljale in vodile moje življenje. Čeprav se že dolgo zavedam svoje uničujoče odvisnosti, je bila vse do tega trenutka močnejša od mene. Toda zdajle prevzemam oblast in življenje v svoje roke. Tebi, ogenj, podarjam svojo zasvojenost s tobakom. Sprejmi jo in je ne vračaj, ker se ji v srcu za vselej odpovedujem."

Rečeno, storjeno, vse lepo in prav. Cigarete nisem več prižgala, ker so mi neznosno smrdele, sililo mi je na bruhanje in pekoča bolečina mi je vrtala po dihalih, ko sem zjutraj v lokalu zaduhala cigareto, ki jo je vlekla čistilka ali pa na domačem hodniku, ko jo je prižgala snaha. Verjetno zaradi bolečin v pljučih in grlu ter nahoda zaradi virusa, ki sta mi ga zasejali Mara in Leja. Kljub temu pa sem imela osmi dan živce čisto na psu. Nisem se več obvladovala, režala sem kot pes in svojih izrazov ter vedenja nisem več kontrolirala. Z nesramnimi očitki sem obkladala Ceneta, vlekla iz naftalina dogodke preteklih let ter si z vpitjem in žalitvami dajala duška. Cene je skrušeno in žalostno obsedel na kavču, nemočen pod navalom moje jeze in besa. Le zavpil je: "Bolje da kadiš, vzemi cigareto in vleci! Kaj se ti je utrgalo...?!"

Zapustila me je moč, kot po težkem boju. Odšla sem v kabinet, legla na kavč in se do milih solz zjokala. Telo je zahtevalo svoje, kričalo po nikotinu, za katerega je bilo oropano po petdesetih cigaretah dnevno. Nekaj kratkih minut sem potonila v spanec, vstala in se s težavo premagovala, da nisem ponovno planila, ker je bila glava kot eno samo mravljišče.

Proti večeru sem ostala sama. "Ne, ne vzdržim več. Samo eno cigareto potrebujem, da vzpostavim ravnovesje v organizmu. Samo eno, samo eno... in nič več."

Po stopnicah sem odšla v sinovo stanovanje ter v kuhinji odprla predal, v katerem hrani snaha cigarete, čeprav nisem pričakovala, da jih bom našla. Snaha si cigaret na zalogo ni nikoli kupovala, ker ji je škatla zadoščala za nekaj dni, zato jih je običajno nosila v torbici ali v žepu, v predalu jih je zelo poredko puščala. Toda glej ga zlomka, iz predala se mi je vabljivo smehljala škatlica Malboro light. S tresočimi rokami sem jo odprla in v njej zagledala eno samo, samcato cigareto.

"Kaj naj storim? Če jo vzamem, bo snaha opazila, ker si je prihranila edino cigareto, sicer bi škatlico odvrgla. Nihče drug pri hiši ne kadi, torej bo sum padel edino name."

V sebi sem bila strahoten boj. Stala sem tam in jo ogledovala, zaprla predal, stopila do vrat, ugasnila luč, toda še preden sem stopila na hodnik, sem se vrnila in ponovno odprla predal. Škatlico sem vzela v roke in jo poduhala, odprla in... vzela cigareto. Kot tat sem škatlico položila na svoje mesto. Bilo mi je popolnoma vseeno, kaj si bo mislila snaha, toda pridušala sem se, da pod nobenim pogojem ne priznam, da sem jo vzela. Še sebe bom prepričala, da se kaj takega ni zgodilo.

Na hodniku sem jo prižgala in z užitkom povlekla dim. Po nekaj dimih me je obšla slaba vest, tekala sem po stopnicah gor in dol, kot stara lokomotiva puhala naokrog ter otresala pepel v cvetlične lončke.

"Ne, nihče ne sme izvedeti, da sem kadila. Še sebi ne bom priznala. Toda morala sem, morala, sicer bi znorela. Toda to je moja zadnja cigareta."

Kljub zimskemu mrazu sem odprla vsa okna in vrata, da je prepih odnesel najmanjši vonj po nikotinu.

Izginule cigarete mi ni nihče omenil, tudi sama sem se obnašala, kot da se ni nič zgodilo in nekaj dni sem imela mir. Sicer me je večkrat obšla želja po tobaku, ki pa sem jo nekako z lahkoto potlačila. Štirinajsti dan pa se je agonija ponovila. Po glavi so mi gomazeli mravljinci, lotevala se me je agresivnost, pred očmi so se mi vrteli kolobarji. Po osmi uri zjutraj, ko so vsi odšli od doma, sem neučakano stekla v zgornje nadstropje ter odprla predal. Toda bil je prazen. Brez odrešujoče škatlice cigaret. Nisem mogla verjeti očem. "Ne, ne, nekje moram izvrtati samo eno cigareto, sicer bom znorela!"

Pograbila me je panika. Lotila sem se obračanja žepov, najprej na spodnjem hodniku, potem v moji omari, obrnila sem vse svoje torbice, tudi tiste, ki jih nekaj let nisem uporabljala, cekar, pregledala pepelnike, če v katerem ni morda ostala kaka razcefrana cigareta ali vsaj čik. Toda nikjer nič. Še enkrat sem od začetka pretipala vse žepe, torbice in panično razmišljala, kje bi se lahko ena sama samcata cigaretica skrivala. Samo ena. "Joj, torba za tenis..." Kot v transu sem segla v stranske žepe. Nič. Nato sem torbo obrnila, da so se po kabinetu razletele žogice in tenis lopar. Zopet nič, nikjer nič. "Kaj naj storim?" V glavi mi je kljuvalo, kot bi mi jo prebadalo tisoč nožev. Nemočno sem stala v kabinetu in s težavo zadrževala solze.

Takrat pa sem zaslišala, da je nekdo odprl vhodna vrata. "Cene... Kdo drug bi lahko bil?" Vrnil se je iz trgovine. Zapustila sem kabinet in se nedolžno pretvarjala, kot da se ni nič zgodilo. Toda trpečega izraza mi ni uspelo popolnoma prikriti.

"Kaj ti je?" je vprašal. Zdelo se mi je, da se mi posmehuje, njegov v smeh razpotegnjen obraz je izbil sodu dno.

"Kaj, kaj...?" sem zavpila. "Glava me boli. Me ne moreš pustiti pri miru, kar naprej me nekaj sprašuješ...!?" Zarjovela sem kot ranjena žival.

Zatulil je tudi Cene. "Bolje, da kadiš! Prižgi ga, kdo te bo pa prenašal? Vsi bomo znoreli zraven tebe!"

Voda je pljusknila čez rob, ko je nenadoma vstopila mama, s svojim umirjenim, vdanim licem, ki ga v tem trenutku nisem prenesla. Seveda je takoj spoznala, da naju je presenetila ob nepravem času, zato je izgubljeno pogledovala od enega do drugega. "Kaj vama pa je...?"

Prilila je petrolej na ogenj moji plameneči bakli. Zmedena, ker si pravzaprav sama nisem bila na jasnem, zakaj stresam žolč na Boba, sem vsa nesrečna zavpila: "Ne prenesem več. Kar naprej se zadržujem, da prenašam njegovo govoričenje, kot bi mi s svedrom vrtal po možganih. Zdaj je pa dovolj...!"

Cene je nesrečno sedel na stol, mama pa je planila v jok. "Misliš, da meni ni težko, ko se prepirata? Pa ravno zdaj pred prazniki?"

Pomislila sem: "Kakšni prazniki neki, v začetku decembra? Do Božiča je še daleč, le Miklavž je pred vrati. Pa saj to ni noben praznik. No, morda pa ima v mislih Advent, ker smo pred dvema dnevoma prižgali prvo svečko na adventnem venčku."

Hlipajoč je odšla po stopnišču, jaz pa sem trdo zaprla vrata in hudobno zarenčala: "Zakaj pa hodi sem, saj je nisem klicala...!" Nikakršno usmiljenje se mi ni porodilo v srcu do uboge, dobre, nenadomestljive mame, ki je živela za veselje in probleme svojih otrok in vnukov. Vendar me na srečo ni slišala, ker ji je nagajal slušni aparat. Zato se je čez kako uro vrnila, me stisnila k sebi in me objela. Počutila sem se zelo nesrečno in osramočeno, da bi najraje zopet kar umrla. Večkrat je kar v redu in prav, če človek slabo sliši.

Ponoči so me tlačile more. Skozi vesolje sem letela na ogromni cigareti, iz katere se je valil gost, dišeč dim. Vdihovala sem ga z vsem telesom, se kopala v mamljivi blaženosti, vendar je bila cigareta tako velika in debela, da je nisem mogla stlačiti v usta. Vstala sem nasajena, kot bi spala na sršenjem gnezdu.

Zjutraj sem vzela v lokalu škatlico Boss light. Kot tatica sem jo prihuljeno skrila v žep bunde, ker me je bilo sram, da bi me čistilka zalotila pri kajenju. Odšla sem na parkirišče, prižgala cigareto, puhala dim ter se nervozno sprehajala sem ter tja, da me ne bi kdo opazil. Kljub razburkani in racefrani psihi sem se umirila in vzpostavila prepotrebno ravnovesje med dušo in telesom. Spila sem kozarec soka in si v usta zatlačila dva žvečilna gumija. Domov sem se prismejala dobro razpoložena, potešena z dimom, po katerem je kričala vsa moja notranja bit.

Komaj sem čakala, da sem po osmi uri ostala sama. V široko čašo sem nalila "nula tri" viskija, se udobno zleknila na stol, prižgala cigareto, puhala dim in uživala. Kljub slabi vesti, se je vsa moja notranjost sproščeno veselila in radostila. Na stežaj sem odprla okna in vrata ter dovolila vstop hladnemu, zimskemu zraku. Keramično posodico sem napolnila z vodo, dodala nekaj kapljic rožmarinovega eteričnega olja, ter prižgala svečko, da se je soba napolnila z opojnim vonjem. Toda cigarete v stanovanju nisem več prižgala, ker bi me lahko Cene vsak trenutek presenetil.

Kakor hitro sem zopet ostala sama v hiši, sem stekla v uto z vrtnim orodjem, sedla na narobe obrnjeno vedro in prižgala, brez strahu, da bi se bunda nalezla cigaretnega dima, ker je sproti uhajal skozi velike špranje lesene hišice.

Nato je posijalo sonce in zapihal je južni veter. Sneg se je talil in teklo je od strehe. Izrabila sem vsako priložnost, da sem sedla na leseno klop pod kapom, opazovala golo drevje v bližnjem gozdičku, vdihavala cigaretni dim, z enim očesom pa budno pazila, da se izza sosednjega vogala slučajno ne bi prikazala mama. Brez kančka slabe vesti sem se predajala opojnemu dimu. "Samo danes še in nikdar več," sem se tolažila.

Do popoldneva se je škatlica izpraznila. Z otečenim in pekočim jezikom sem si oblizovala razpokane ustnice. Bolj se je bližala noč, bolj kosmata in kljuvajoča mi je postajala vest.

Zvečer me je obiskala sestra. Sedeli sva pri kavi in piškotih. Široko je razprla velike, modro sive oči in me preiskujoče pogledala: "Že kadiš...?"

"Neeee...," sem se zategnjeno zlagala. Njej in sebi.

"Čestitam," je rekla veselo. "Štirinajst dni... zdaj si že prečiščena. Pij veliko tekočine!"

"Prečiščena, prečiščena...," mi je odmevalo v glavi. "Od dvajsetih pokajenih cigaret. Joj, draga sestrica, ko bi vedela, kakšna lažnivka sedi pred tabo, ki sama sebi verjame."

Ko je odšla, sem zajela v dlani obupan, črni obraz. "Punca, punca, te ni sram? Sprenevedaš se in lažeš drugim, predvsem pa sama sebi. Je sploh rešitev zate? Ne, ne vidim je... Pa vendar mora biti..."

Obupano sem sedela v jedilnem kotu in buljila v prazno. Nesrečno, kot bi se vsi gorski vrhovi, vsi slapovi in grmenje bliskajočih ognjenih strel zgrnili name. V jezi sem nemočno zaihtela. Toda nenadoma sem začutila v prsih močan udarec, kot bi nekdo preizkušal boksarsko rokavico. Nato je zarezal v notranjosti glave, da se je zazibala sem ter tja na kratkem vratu in po razpenjenih možganih je zadonel gromovit glas: "Sram te bodi! Drobcena cigareta slavnostno zmaguje nad tvojo voljo. Kako se boš sposobna spoprijemati z večjimi in težjimi problemi!? Niti majhne cigaretice nisi sposobna premagati, vedoč da ti načenja zdravje, krade dragoceni čas in vsa ta dolga leta zastruplja vse tvoje bližnje, čeprav venomer govoriš in ponavljaš, kako jih ljubiš. Vsaj njim prizanesi, sebe pa mrcvari in ubijaj na drugačen način. Licemersko zahtevaš nemogoče od svojih sinov, moža in snahe, dobrega zgleda pa jim ne daješ, čeprav ti je poznano, da so najboljša življenjska šola tvoja dejanja ter ne prazne pridige, prigovarjanje in vpitje. Poslednjič te opozarjam, poslednjič, odločitev je v tvojih rokah."

⇨

Slovenski tolarski kovanci

Mitja Petaros

Dogodki ob slovenski osamosvojitvi in njenih poskusih so se seveda odražali tudi v numizmatiki. Prvi sodobni slovenski osamosvojitveni poskus v 20. stoletju je bil leta 1918 z razpadom Avstroogrske in vstopom slovenskih dežel v skupno državo Slovencev, Hrvatov in Srbov. Tedaj so nekatere slovenske občine izdajale zasilne bankovce in so slovensko žigosali kronske bankovce. Druga slovenska državnost je rasla v času NOB 1941-1945 a je kmalu postala nepomembna v novi Jugoslaviji. Te dogodke nam prikazujejo bankovci Denarnega zavoda Slovenije in razna slovenska partizanska plačilna sredstva. Vojna za samostojno Slovenijo leta 1991, čeprav najkrajša in manj krvava od prejšnjih, pa nam je dala, kar ni uspelo nikoli prej, dokončno osamosvojitev. To so ovekovečili tudi slovenski tolarski bankovci in kovanci. Zgodba slovenskega tolarja pa se je začela nekoliko prej. Že jeseni leta 1990 je predsednik takratnega izvršnega sveta Republike Slovenije (ki je bila seveda še v Jugoslaviji in pod strogim očesom JLA) Lojze Peterle povabil direktorja grafičnega podjetja Cetis iz Celja Draga Vračuna na tajni sestanek (prisotna sta bila tudi podpredsednik Jože Mencinger in minister za finance Marko Kranjec), kjer so se dogovarjali o sposobnosti podjetja za izvajanje zahtevnega projekta glede izdelave in vsega kar je s tem v zvezi (zaščitenjem gradiva in podatkov itd.) vrednostnih tiskovin v izjemno kratkem roku (do referenduma 25. decembra 1990). V načrt se je nato vključila tudi Banka Slovenije in ob njeni strokovni pomoči so tiskali prve vrednostne bone Republike Slovenije (likovno so vsebovali razne slovenske elemente - Triglav,

Zasvojenost

Nastala je tišina, še vedno sem sedela na klopi in strmela mimo visokega, do stropa segajočega fikusa v prazno, kot bi se prebudila iz drugega, neznanega sveta.

Toda neverjetno, glej ga zlomka, cigarete nisem več prižgala.

Od tistega razburkanega adventnega časa so minila tri leta. Lagala bi, če rečem, da me nikoli ni obšla želja po slastni, dišeči cigareti. Če že ne prave skomine, pa vsaj tisti varni, nepogrešljivi občutek, da nekaj držiš med prsti. Včasih pravzaprav ne veš, kaj bi počel z rokami. Morda sem že celo toliko močna, da bi pokadila samo eno ali dve... Ne, ne. Raje ne riskiram, ker se predobro poznam in si ne zaupam.

Takrat, ko sedim v družbi in v mislih že stegujem roko po prijateljevi škatlici cigaret, si pravim: "Hopla punca...! Malo postoj in temeljito razmisli. Če jo prižgeš zdajle, si gotovo ponovno premagana. Boš dovolila, da te vodi na povodcu majcen papirček, napolnjen s tobakom? Poglej, kako radostno in nevezano je življenje brez zasvojenosti. Tako svobodno... Veš, v bistvu pravzaprav sploh ne gre samo za cigareto, temveč za nekaj globljega. Za notranjo moč ali nemoč. Če zdajle popustiš, izbereš lažjo pot in priznaš svojo šibkost in nedozorelost. V nasprotnem primeru dokažeš, da si vzela življenje v svoje roke in po izbojevani zmagi boš še močnejša. Tako je, kot ti pravim. Ni pomembna cigareta ali kakršnakoli druga vrsta zasvojenosti, temveč sposobnost premagovanja lastnih slabosti, s katero dokažeš, da si dober gospodar svojega duha in telesa."

Morda zveni neverjetno, pa vendar je resnično, da se mi je v teh treh letih vse nekako obrnilo. Močnejša sem, z več volje in odgovornosti zase in za svoje počutje. Bolje vidim in slišim, zaradi vaj, ki jih pogosto izvajam. Namesto zgodnje cigarete ob petih zjutraj se globoko nadiham svežega zraka ter pri odprtem oknu razgibam telo s serijo asan Pozdrav soncu. Odvržen čik tu in tam zamenja izpljunek olja, ki ga dvajset minut žvrkljam v ustih.

Večkrat se sprašujem, čigavo je bilo neizprosno, grozeče opozorilo v moji glavi tistega večera, ko sem zaudarjala po laži in samoprevari, toda odgovora ne najdem. Morda je vstal razbesneli notranji jaz, morda se je raztogotil obupani Angel varuh v poslednjem poskusu, preden dvigne roke od mene, mogoče sam Bog. Peklenšček gotovo ni bil, o tem sem prepričana, ker Hudobec bi me gotovo ščuval proti lastnemu hotenju.

Nekaj pa je povsem jasno. Dolge mesece in leta se je želja po opustitvi tobaka nalagala v podzavesti, dokler ni dozorela in se je odvisnost razpočila in razblinila na tak način, kakor se je zgodilo. "Pok, pok, p... o... k, p... o... k, p... k... p... k p. k. p. k. p. k..."

Pospešil pa jo je Marin hihitajoči in Lejin hahljajoči virus, ki mi je nekaj dni vztrajno vrtal po pljučih ter ril po nosu. Ha čih, ha čih..., pa na zdravje!"

knežji kamen in čebelo s satovjem). 7. oktobra 1991 je potekel trimesečni moratorij (ki so ga po enajstdnevni vojni sprejeli v Brionskem sporazumu, po katerem se je JLA umaknila iz Slovenije) in je skupščina Republike Slovenije sprejela (na nočni seji) vrsto osamosvojitvenih zakonov, med katerimi je zakon o denarni enoti določil, da bo slovenska denarna enota tolar, ki se deli na 100 stotinov (do uvedbe tolarskih bankovcev in kovancev pa so postali plačilno zakonito sredstvo vrednostni boni, ki jih je v imenu in za račun Banke Slovenije izdala Republika Slovenija, in so polagoma zamenjali dinarske bankovce in kovance ter jih jemali iz obtoka). Ker so bili boni le začasno plačilno sredstvo, je Banka Slovenije naročila izdelavo osnutkov novih tolarjev. Ti so bili javnosti prvič predstavljeni na svetovnem kongresu oblikovalcev v Ljubljani maja 1991, Banka Slovenije pa jih je dokončno sprejela 23. oktobra istega leta.

Na rednih slovenskih tolarskih kovancih so predstavljane značilne živali naših krajev (grafično podobo je po modelih kiparja Janeza Boljke oblikoval Miljenko Licul v sodelovanju z Zvonetom Kosovelom). Prvi kovanci po 50 stotinov, 1, 2 in 5 tolarjev so izšli 4. januarja 1993, kovanca za 10 in 20 stotinov pa 29. aprila istega leta (zanimivo je, da zadnja dva nimata v vsakdanjem plačilnem prometu nobene vloge, saj ob zamenjavi začasnih bonov za tolarje ni bila izvedena nobena denominacija vrednosti in zakon predvideva zaokroženje plačil na pol tolarja - novce za 10 in 20 stotinov so nehali kovati leta 1995 in še tiste lahko najdemo le v posebnih setih za numizmatike). Večino tolarskih kovancev kujejo v slovaški državni kovnici Mincovna Kremnica, nekaj pa so jih kovali tudi v kovnici Pecunia v Budimpešti (Slovenija pa ni edina država, ki ne kuje sama svojega denarja, saj npr. tudi državi San Marino in Vatikan, pri katerih so numizmatične izdaje celo važen državni dohodek, kujeta svoje novce pri italijanski državni kovnici Zecca dello Stato v Rimu). Na stotinskih kovancih (ki so srebrne barve, saj so iz aluminija) so upodobljeni človeška ribica (kovanec za 10 stotinov), sova (20) in čebela (50), na tolarskih (zlato-rumene barve, saj zlitina vsebuje 78% bakra) pa postrvi (večja in dve manjši - 1 tolar), lastovka (2) in kozorog (5). Vlada Republike Slovenije je 17. decembra 1999 objavila v Uradnem listu odlok o novem rednem kovancu v vrednosti 10 tolarjev (sive barve - baker in nikelj; upodobljen bo konj in letnica 2000), ki naj bi baje prišel v obtok v drugi polovici meseca marca letos.

Poleg rednih kovancev kuje Republika Slovenija tudi priložnostne oz. spominske kovance, s katerimi obeležuje posebno pomembne dogodke. Ker je Državni zbor sprejel Zakon o priložnostnih kovancih šele 26. januarja 1993, je prva serija teh izšla na podlagi posebnega zakona 23. decembra 1991, v počastitev prve obletnice plebiscita za suvereno in samostojno Slovenijo. V seriji sta zlatnik in srebrnik, nakovala jih je Zlatarna Celje v nominalni vrednosti 5.000 in 500 tolarjev (vrednost je nominalna, ker že sam zlatnik po teži presega to vsoto in ker jih Banka Slovenije seveda prodaja po mnogo višji ceni); kot zanimivost naj dodamo, da so to edini tolarski kovanci z letnico 1991, saj imajo prvi redni kovanci letnico 1992. Prej omenjeni zakon o spominskih kovancih določa, da Republika Slovenija praviloma izdaja kovance ob dveh dogodkih na leto, izjemoma ob treh; dogodke določi vlada do 31. oktobra za naslednje leto (a najkasneje šest mesecev pred dnem dogodka); priložnostni kovanci

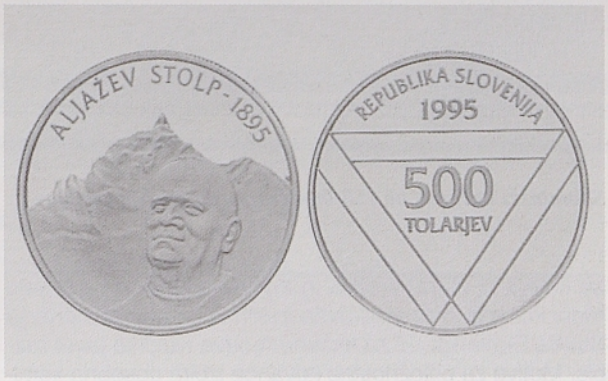

Spominski kovanec ob 100-letnici postavitve Aljaževega stolpa.

Člani društva Valvazor na izletu po Koroškem.

Spominski kovanec ob 150-letnici železnic na Slovenskem.

Spominski kovanec ob 300-letnici ustanovitve Academie Operosorum Labacensis.

se kujejo iz zlata, srebra in kovin, iz katerih se kujejo redni kovanci; vse strokovne in tehnične naloge opravlja Banka Slovenije, ki za likovne rešitve razpiše javni razpis. Motive za priložnostne kovance izbira posebna komisija, v kateri sta po dva predstavnika Banke Slovenije in Ministrstva za finance, po en predstavnik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Narodnega muzeja in Numizmatičnega društva Slovenije ter še dva zunanja člana (običajno sta na kovancih upodobljena dva motiva - prvi na 5-tolarskem bakrenem kovancu in 5.000-tolarskem zlatniku, drugi pa na 500-tolarskem srebrniku; zgodi se, da so motivi isti na vseh treh). Zdi se, da se je pri vladi nekaj zataknilo, saj so zadnji priložnostni kovanci izšli leta 1997 in potem nič več (pred tem so bili relativno redni); baje da je komisija pri Banki Slovenije že izbrala osnutke in predlagala dogodke za priložnostne kovance do leta 2000, a vlada njihovega izida še ni potrdila. Vsekakor so doslej izšli kovanci ob 11 pomembnih dogodkih. Leta 1993 so se spomnili 400-letnice bitke pri Sisku (kjer je krščanska vojska, v kateri so sodelovale tudi vojske slovenskih dežel Koroške, Štajerske in Kranjske, 22. junija 1593 premagala Turke) in 300-letnice ustanovitve Academie operosorum labacesium (ustanova, ki je leta 1693 združevala na desetine zavednih znanstvenikov večinoma slovenskega rodu, predhodnica Slovenske akademije znanosti in umetnosti). Leta 1994 so na spominskih kovancih zabeležili 50-letnico ustanovitve Denarnega zavoda Slovenije (ki je bila edina bančna institucija v okupirani Evropi med II svetovno vojno in predstavlja tudi začetek slovenskega samostojnega denarništva) in 1000-letnico smrti škofa Abrahama, pisca Brižinskih spomenikov (najstarejši slovenski rokopis v latinici). Leta 1995 se je (izjemoma le z dvema kovancema - z bakrenim 5 tolarskim in srebrnikom) Slovenija vključila v mednarodno akcijo ob 50-letnici organizacije FAO s sloganom Fiat panis - hrano vsem; nato so izdali še tri spominske kovance ob 50-letnici zmage nad fašizmom in nacizmom in tri ob 100-letnici postavitve Aljaževega stolpa na vrh Triglava (obletnica sovpada tudi s 150-letnico rojstva župnika Jakoba Aljaža, ki je tudi s svojim stolpom prispeval, da je postal Triglav simbol slovenstva). Leto kasneje nas priložnostni kovanci opozarjajo na 150-letnico železnic na Slovenskem (saj je 2. junija 1846 prvič stekel vlak na progi med Gradcem in Celjem, ki je kasneje povezovala Dunaj s Trstom) in na 100-letnico olimpijskih iger moderne dobe (tokrat imajo vsi tri kovanci isti motiv, ki je stilizirana reprodukcija fotografije, v kateri starosta olimpijcev vsega sveta, Slovenec Leon Štukelj, ponazarja značilno držo pri gimnastiki) ter tri kovanci ob 5 obletnici osamosvojitve Slovenije. Leta 1997 so izšli, kot že rečeno, zadnji spominski tolarski kovanci, ob 250-letnici rojstva Žige Zoisa (velikega slovenskega kulturnika, mecena in mentorja). Čeprav zakon tega ne določa, se je Banka Slovenije pri vseh izdanih priložnostnih kovancih držala enotnega standarda glede teže in velikosti posameznih novcev. Do leta 1994 so zlatnike (a tudi nekatere srebrnike) kovali v Celju in navadne, 5 tolarske kovance, pa v Kremnici, od leta 1995 dalje pa so vse skovali v slovaški kovnici.

Spominski kovanec ob 100-letnici olimpijskih iger moderne dobe.

Banka Slovenije je pomislila tudi na zbiralce in je od leta 1992 do leta 1995 vključno izdala tudi bančne sete rednih kovancev v navadni in tudi v polirni tehniki (bolj kakovostni). Zdi se, da bodo letos nadoknadili zamujeno, in izdali tudi manjkajoče letnike v setih ter da se bodo spet lotili priložnostnih kovancev. Zanimivo je, da je bila slovenska numizmatična bera v prvih petih letih precej obilna, nato pa je nastopila sušna doba, ko so celo redni kovanci prihajali v obtok z zamudo. Zbiratelji seveda upajo, da so to le epizode in da bo Banka Slovenije redno izdajala slovenske tolarske kovance, saj tudi ti prispevajo v promocijo še mlade Republike Slovenije.

Zapôjmo pesem za slovo

Saša Martelanc

Jožko Bizjak ali zgodba o povezovanju

Kdaj je človek dragocen?

Kadar vestno opravlja svoje delo? Kadar kaj novega snuje ali kaj vrednega ohranja? Morda tudi tedaj, ko zapoje in se zasmeje, ko kaj daruje ali pa pozablja na stare zamere?

Lahko bi se spraševali v nedogled in morda bi presenečeno ugotovili, da je dragocenih ljudi veliko več, kot si mislimo v površnem razgledovanju čez prostor in čas našega bivanja. In bi nazadnje odkrili posebno vrsto ljudi, vrednih počastitvenega mesta na našem spraševalnem seznamu.

To so ljudje, ki povezujejo: bodisi s svojim odprtim in vedrim značajem, ki deluje spravljivo, bodisi da imajo na voljo prostor za javnost. Kadar imajo oboje, je pa naravnost idealno.

Poznal sem enega takih ljudi, poznali so ga vsi moji prijatelji, poznalo ga je na stotine, če ne kar na tisoče Tržačanov, rojakov iz Slovenije, ljudi iz goriških krajev, obiskovalcev iz Furlanije in od še bogve kod.

* * *

V Trstu je februarja letos umrl Jožko Bizjak.

Njegovo ime bodo premnogi iz srednje in starejše generacije v mislih takoj povezali z nekim konkretnim prostorom, priljubljenim in znanim daleč naokrog. To je bil znameniti buffet "Pri Jožetu" v tržaški ulici Ghega, lokal, ki je bil sinonim za dobro in poceni postrežbo, predvsem še sinonim za domačnost in prijateljsko vzdušje. Jožko je bil garant za dobro briško vino, njegova žena gospa Irma pa je v kuhinji pripravljala dobrote, ki jih na današnjih menujih že skoraj ni več. On, Vipavec iz Erzelja, kjer se je rodil leta 1920, je obravnaval žejni del tržaškega človeštva in vsakomur je znal postreči s simpatično besedo, sproščenim smehom in dobro zadetimi domislicami in dovtipi. Ona, Brika iz Kozane, pa je od časa do časa odložila kuhalnice in za hip prišla pogledat, če je vse v redu. Tudi njena beseda je bila vedno prijazna, pogled izza očal pa je znal brez dodatnih pripomb po potrebi obrzdati nastajanje česa preveč hrupnega.

Vzela sta se leta 1950 in vsakdo je lahko opazil, da je med njima harmonija, ki je delovala tudi na skupnem delovnem mestu. To delovno mesto je bilo skoraj podaljšek njunega doma, njun ponos in zadoščenje ob vsem garanju od jutra do noči. Zato so se tam tudi tako dobro počutili vsi: od težakov v pristanišču do umetnikov v večernih urah; od okoliških ljudi, ki so ob okusni malici čakali na vlak pa do šoferjev ljubljanskih avtobusov in njihovih potnikov; od preprostih do imenitnih ljudi, ki so vsi po vrsti vedeli, da jih tam pred ovinkom ulice Ghega čaka nekaj za telo in tudi nekaj za dušo.

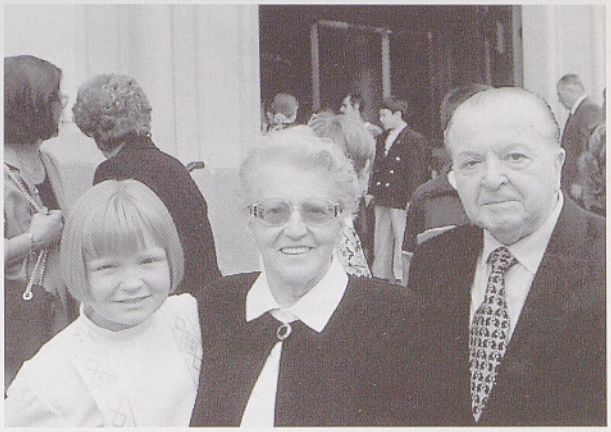

Jožko Bizjak in žena Irma v prazničnem razpoloženju za prvo obhajilo vnukinje Sare spomladi 1997.

Za dušo je bilo povezovanje. Vsi, ki so to iskali in bili tega potrebni, so točno vedeli, da je Pri Jožkotu "vedno kdo". To je bil nedogovorjeni kraj shajanja in srečevanja. Ko si bil lačen ali utrujen, pa mogoče kdaj žalosten ali tako srečen, da si hotel to čimprej s kom deliti, si zavil - ja kam pa, če ne k Jožkotu? Tam si zagotovo srečal prijatelja ali vsaj znanca, pa je stekla beseda, zdaj razigrana zdaj zaupljiva. Ali pa se je razvnela debata, tudi vroča, ko se srečajo ljudje, ki zares verujejo v svoje ideje, pa so si te med seboj različne. Tudi kakšno poslovilno srečanje je videl tisti obokani lokal, in tudi nastanek trajnih človeških vezi.

Predvsem pa je bil tam Jožko, ki ni ničesar videl, pa je videl vse; veseli in razumevajoči tovariš, marsikdaj skrivni dobrotnik v kaki stiski, vedno dobre volje: diskretno za svojim pultom, če so bili ljudje zatopljeni v svoje pogovore, ali pa vsaj za minuto z njimi pri mizi, če so bili osamljeni ali pa željni njegovih veselih domislic. Vsi so mu bili enako dragi gostje, od univerzitetnega profesorja do še zadnjega fijakarja ob bližnjem parku pred železniško postajo.

Njegov prvi jutranji gost je bil običajno upokojeni zidar Franc Batič, ki je bolj iz idealizma kot zaradi drobnega honorarja kaj pomagal v bližnji tiskarni Adria, kjer so tiskali Demokracijo. Jutranjo kavo si je prislužil s tem, da je dvigal težke roloje pri vratih in oknih. Potem pa je šel tudi po kak droben nakup in ga je nazadnje čakala dopoldanska malica - dišeči krožnik vampov ali pa znameniti golaž gospe Irme.

Pod večer je rad prihajal na kratek obisk dr. Stanislav Pavlica, ki je imel tam blizu svoj zobozdravniški am-

bulatorij. Od vseh spoštovan in priljubljen zaradi blago šaljivega značaja je bil večkrat v zadregi, kam prisesti, saj so mu kar od več miz mahale prijateljske roke. Včasih je to diplomatsko rešil tako, da je ostal kar pri točajni mizi. Kaj, če ni k temu podzavestno pripomoglo tudi dejstvo, da je bil Vipavec kot Jožko?

Tu in tam je zahajal tja na kosilo slikar Tone Mihelič, ki je svoje domotožje po tedaj nedosegljivi rodni Gorenjski tešil s pogostnimi potovanji v kraje okrog Belopeških jezer. Večkrat je imel pod pazduho sliko, ki jo je popoldne potem nesel na kak dogovorjen naslov. Včasih pa se je zgodilo, da je prišel praznih rok in še zelo pozno povrhu. Jožko je tedaj vedel: Tone je bil spet na Glasbeni matici, kjer so mu velikodušno omogočili, da je v nezasedeni sobani igral na svoj ljubljeni klavir.

Mihelič je znal kljub težavam z glasilkami sočno pripovedovati zanimive dogodivščine iz mladih let. Tako nam je nekoč pravil, kako je med vojno študiral v Firencah, pa je šel nekega dne v okolico, da bi skiciral kaj arhitekturno lepega. Obstal je pred krasno vilo ne vem več kakšnega sloga, namestil platno in začel risati. Ko je bil ves zatopljen v ustvarjanje, ga nenadoma nekdo lopne po rami. Presenečen se ozre in zagleda za seboj orjaškega SS-ovca. Sledila je aretacija in zaslišavanje, na srečo brez hujših posledic. In zakaj vse to? V vili, ki je vzbudila umetnikovo pozornost, je bil nič manj kot tajno nameščeni štab nekega nemškega poveljstva ob Gotski liniji! Ta zgodba je spravila Jožkota v tak smeh, da ga še zdaj vidim, kako mu tečejo solze po licih.

Pri Jožkotu je bilo v petdesetih in šestdesetih letih tudi nekaj stalnih omizij. Posebno ugledno je bilo "profesorsko omizje" ob sredah pozno popoldne. Takrat se je na uredništvu Novega lista končalo redakcijsko delo goriškega profesorja Rada Bednarika, ki je imel še nekaj časa za na vlak in je vedel, kje lahko sreča stare prijatelje. Ti pa so bili profesorji Martin Jevnikar, Tone Penko, včasih tudi Ivan Šavli in Ivan Theuerschuh, ob njih pa ravnatelj slovenskih radijskih sporedov inž. Boris Sancin. Do tega omizja smo imeli poseben rešpekt, predvsem zato, ker nas je spominjalo na še nedavna gimnazijska leta, eden od članov pa je bil "delodajalec" za nas zunanje radijske sodelavce. Pa smo le premagali kako začetno zadrego, saj smo eni in drugi navsezadnje imeli istega "vrhovnega šefa": Jožkota...

Naše omizje se je imenovalo "Klubič", kar je bilo povezano s Slovenskim kulturnim klubom, kjer smo se zbirali vsako soboto, potem pa smo po predavanjih "najzvestejši" nadaljevali z debatami pri Jožkotu. Niso pa bili vsi točni: tega in onega je po klubskih srečanjih čakala še prijetna dolžnost, da je najprej spremil kako dekle do doma. Čim kasneje se je kdo takih prikazal, tem sočnejših komentarjev je bil deležen. Jožko, ki ni seveda nič slišal, se je prijazno muzal in je zamudniku prinesel kozarec s komaj opaznim mežikom.

Jožko nas je imel rad, mi pa njega. Tako ni čudno, da smo njegovo krstno ime vpletli v neko pesem s precej pošvedranim besedilom, pesem, ki je veljala za himno naše "klape". Zapeli pa smo jo navadno takrat, ko je začel Jožko že kar razumljivo namigovati, da bi bil čas za odhod. Ob takih signalih smo se samo spogledali in zapeli s posebnim poudarkom tisti del zadnje kitice, ki je zvenel kot ugovor in očitek:

"Tiše, tiše," prav' oštir,
"spijte že in dajte mir!"
A mi mu velimo: "Zakaj?
Si gostilničar al' policaj?!"

Kaj je preostalo Jožkotu drugega, kot da nam podaljša policijsko uro? Pa še prisedel je k nam več kot enkrat.

Da je bil Jožkov lokal še vse kaj več kot običajno gostišče, sem posebno živo občutil nekega decembrskega popoldneva tam okrog leta 1960. Pihala je ostra burja, po zmrzovanju na ulicah sem premišljeval, kam bi zavil na kaj toplega. Pa srečam profesorja Maksa Šaha, ki je imel podobne težave in želje. "Kam greva?" - "Ja kam, k Jožkotu vendar!" In sva tam doživela ne le toploto, ampak tudi toplino. Manjkalo je nekaj dni do Božiča, to pa je bil posebni čas za vse, ki zaradi povojnih zapletov in nesmislov niso mogli čez mejo v rodne kraje. Oba, Maks in jaz, sva spadala v tako kategorijo. Zato naju je pogovor kmalu popeljal v domače Božiče, da je kar zadišalo po ljubi preteklosti. Jožko, ki naju je ob prihodu pozdravil s svojim znamenitim "Kako je kaj, fanta?", seveda tudi tokrat ni ničesar slišal. Najin popoldanski narezek pa je razpostavil po mizi tako, da je bilo vsem trem jasno: to so že božična darila...

* * *

Jožko in njegova gospa sta svoj lokal zaprla nekje sredi leta 1978. Naporno delo ju je kljub vsej najboljši volji polagoma upehalo, poleg tega se je začela oglašati bolezen gospe Irme, ki je dotrpela pred dvema letoma. Tudi Jožko je imel občasne težave, pa si je opomogel. Več let sta preživela na posestvu pri Krminu; zlasti Jožko se je tedaj še tesneje povezal z rojaki iz okolice Subide, ki so se zbirali pri slovenskih mašah, na družabnostih pri Sirkovih in bili vsi zavedni ljudje in prizadevni pevci. Tako je prisrčen spomin na oba ostal tudi tam.

Ko mi je zadnjič spet prišel v roke stari dnevnik, sem ob datumu 14. marec 1978 našel zapis, da sva bila s prijateljem Danilom Lovrečičem po dolgem času spet pri Jožkotu. Kot se je kmalu izkazalo, je bilo to tudi zadnjič. "Privoščila sva si skoraj otroško igro in se hipotetično veselila plus quam imaginarne neodvisne Slovenije," sem si tam zabeležil. Nekaj, česar ni v dnevniku, pa je ostalo v spominu. Jožko je prišel do najine mize s steklenico svojega najboljšega vina, Müller Thurgau, in prisedel še s svojim kozarcem.

Nazdravili smo tistim slovenskim sanjam, potem pa seveda še našemu dolgoletnemu prijateljstvu. Za veselimi besedami pa je bilo čutiti nekaj nejasno otožnega. Eden od naju je to izrazil s tole mislijo: "Jožko, se spominjaš, kako smo ti včasih zapeli in ti rekli policaj?" Seveda se je spominjal; še več, spomnil se je celo začetnega verza in nama ga je tudi citiral ob trčenju treh kozarcev: "Zapôjmo pesem za slovo"...

* * *

Živel je nekoč človek, ki je na svojem preprostem delovnem mestu gojil nekaj dragocenega: prijateljstvo in povezovanje. Dober, vesel in pošten človek, Jožko Bizjak po imenu.

Iz spominov na starše (III.)

Peter Merkù

Ko sem tik po drugi svetovni vojni bil na obisku pri stari mami Katharini in tetah in morda ko sem pripovedoval, da sva bila z očetom v gledališču "Fenice" v ul. Cesare Battisti oziroma Corsia Stadion, je govor nanesel tudi na ustrelitev bazovskih junakov.

Ta dogodek je nedvomno bil drugi veliki mejnik v politično-narodnostnem osveščanju mojega očeta. Vsakič, ko ga je oče omenil, je bilo videti in čutiti, da trpi. Tako sem s posebno pozornostjo poslušal, kaj so o tem govorili v družini Bortolotti. Stara mama je pripovedovala, kako mučen vtis ji je naredila gospa Vianello, poročena Bidovec, ko sta jo s teto Gito srečali po ustrelitvi. Poznali sta jo kot dobro, omikano znanko. Medtem ko je stara mama z globokim sočutjem podrobno opisovala obup žalostne matere, je teta, naslanjajoč lice na desno roko, zamišljeno zrla v pod. Na koncu je z globokim vzdihom dvignila oči. Vsakič, ko govorimo o bazovskih junakih, ali ko 6. septembra prisostvujem maši zadušnici v bazovski cerkvi, moram misliti, ne toliko na mučenike, kot na Bidovčevo mamo, ki, revica, ni mogla niti moliti na sinovem grobu, ker ni vedela, kam so fašisti skrili njegovo truplo.

Pod fašističnim režimom si oče seveda še ni upal pripovedovati mi o bazovskih junakih. Zato pa je to toliko pogosteje storil po osvoboditvi Trsta, ko je še upal, da je s propadom fašizma končano tudi naše zatiranje. Ni zamudil prilike, da počasti te mučenike. Tako smo 6. septembra 1945 z očetom in bratom šli na prvo javno proslavo v obliki velikega mitinga v Bazovico. Spominjam se, da smo dolgo hodili in da je bilo vroče, tako da smo bili vsi potni. Med hojo smo pred Bazovico srečali skupino Indijcev v angleških uniformah, ki so kampirali blizu ceste. Oče je rekel stražarju: "Vroče je, kajne?" Ker ni razumel jezika, je temnopolti mali človek, smehljaje se v zadregi odgovoril dvakrat nekaj, kar je zvenelo podobno kot 'vroče'. Nadaljevali smo po naši poti, dokler nismo prišli na veliko gmajno. Na velikem odru, postavljenem na prostem, je zapel zbor pod vodstvom Frana Venturinija. Na manjšem odru so pa imeli priložnostne govore razni politiki. Čeprav marsičesa nisem razumel, me je vendar prevzelo slavnostno, skoraj bi rekel posmrtno zmagoslavno vzdušje, ki je zavladalo med brezštevilno množico.

V gledališču Fenice je nedolgo za tem bila prva slovenska gledališka predstava za Trst po padcu fašizma: Hlapec Jernej in njegova pravica. Zame je bil ta dogodek nekaj izredno razburljivega. Tedaj nisem namreč ne govoril ne razumel skoro nič slovenski. Na političnem mitingu sem vedel, da se bo govorilo tudi po italijansko, vedel sem, da pridejo tudi Italijani, komunisti. In tako nisem imel težav besedičiti s tem ali onim. Tokrat pa je bilo slovensko gledališče, torej bo slišati samo slovensko besedo. In če me kdo kaj vpraša? Kako naj mu kaj razložim? Zelo me je to skrbelo. Sedel sem torej čisto blizu očeta, delal sem se čim manjšega, da ne bi vzbujal pozornosti... kot da me ne bi bilo! O hlapcu Jerneju nisem razumel nič! Pa še moj bodoči tast je bil med množico na odru, kot priča fotografija v gledališkem zborniku, ki je izšel ob otvoritvi novega Kulturnega doma leta 1964. Takrat nisem tega seveda niti sanjal.

Nizozemec Steven van de Hulst se je poklonil bazovskim žrtvam. Ob njem Mirella Urdih Merkù.

Prišel je trenutek, ko je imel slavnostni govor tovariš Joco Turk. Rekel je tudi nekaj, tako se mi zdi, v italijanščini, a vseeno mu nisem mogel slediti... vse okoli mene in v meni je bila ena sama napetost... zaradi jezika, ki ga nisem znal... da, sramoval sem se! Oče je blizu mene

Očetov snemalni aparat NIZO 9 1/2 Model F iz leta 1929.

postajal med govorom tovariša Turka vedno bolj nervozen. Dvorana je bila polna do zadnjega kotička, atmosfera je bila napeta. V gledališču je postajalo vedno bolj vroče. Oče je slekel jopič, zavihal rokave, napeto in nervozno je poslušal slavnostni govor. Ko je padla beseda Bazovica, je naenkrat vstal in zakričal na vso moč: "Slava!". Jaz sem se prestrašil, tako da sem zaprl oči, da me prisotni ne bi videli. Prestrašil sem se, ker do tistega dne, ko smo šli v kakšno gledališče, sem se moral obnašati zelo mirno in korektno, a prestrašil sem se tudi, ker nisem hotel vzbuditi pozornosti... pa je bilo vse zaman.

Veliko sem od tedaj bral o trpljenju naših primorskih ljudi. Zato zdaj, po tolikih letih, razumem očeta. Upam le, da ga moje vedenje takrat ni razočaralo.

Žal mi v mladih letih ni bilo dano redno zahajati v slovensko družbo. Po uvodnih dveh letih na inženirstvu sem se podal v Turin, da nadaljujem in dovršim študije, kasneje me je želja po določeni specializaciji privedla v Nemčijo. Od tu sva se z ženo po možnosti vračala na obisk v Trst. Ko sta otroka hodila v šolo, so šolske počitnice, ki trajajo na Bavarskem od konca julija do polovice septembra, pogojevale naše obiske. V Trstu smo se tako mogli udeležiti študijskih dnevov v Dragi in svečanosti ob obletnici ustrelitve bazovskih junakov.

Prijatelji so nas opozorili, da je od leta 1948 vsakega 6. septembra v bazovski cerkvi maša zadušnica za štiri ustreljene. Oglasili smo se pri bazovskem župniku Marjanu Živcu, ki nas je z navdušenjem sprejel, še posebno ženo Mirello, sovaščanko od Sv. Ivana. Odtlej smo se redno udeleževali maše zadušnice in nemalokrat tudi proslave na bazovski gmajni. Celo zvest delovni kolega iz Nizozemske se nam je pridružil in sicer prvič leta 1990, ko je društvo Edinost pripravilo na gmajni razstavo dokumentov.

Prva leta je prihajalo v cerkev bolj malo ljudi, vsega skupaj morda dva ducata, zato je bilo župnikovo zadoščenje tako veliko, ko nas je odkril med prisotnimi, da se nam je želel javno zahvaliti. Očitno je bila sovražnost do cerkve večja kot spoštovanje do naših mučenikov. Po propadu komunizma pa se je cerkev iz leta v leto bolj polnila. Zanimiv je bil seveda tudi vsakoletni svečani govor, ki nam je vsakikrat dal duševne hrane za na pot.

Ko sem leta 1998 bral, da je bil slavnostni govornik Budin, sem se razveselil, ker sem se spomnil prilike o izgubljeni ovci, ki se zaključi z besedami: Prav tako bo v nebesih večje veselje nad enim grešnikom, ki se spreobrne, kakor nad devetindevetdesetimi pravičnimi, ki ne potrebujejo spreobrnenja. Nekoliko presenečen sem pa vendarle bil, saj sem mislil, da cerkev povabi kulturnika, ki ni politično vezan, kar pa ne drži, kot sem pozneje zvedel. Bolezen mi je žal preprečila, da bi poslušal ta govor v živo, zato sem ga tem bolj pozorno prebral, ko je bil objavljen 15.9.98 v Primorskem dnevniku. Neumestno se mi je zdelo, ko je slavnostni govornik začel ponavljati propagandistična gesla določene politične stranke, češ da za nas nevarnost ni v nacionalistični nestrpnosti do nas, temveč veliko bolj v tveganju, da bi mi zaostali za splošnim razvojem.

Kar se nacionalizma tiče, sem se vprašal, kolikokrat se nam je že ob obletnici požiga Narodnega doma pridružil na primer prefekt, tržaški župan, poveljnik orožnikov ali kak minister; kar se zaostalosti tiče, bi želel zabeležiti samo to: ali ni prav naša politična delitev v komponente vzrok za našo zaostalost?

A povrnimo se k besedi "slava".

Oče je bil leta '30 zelo vznemirjen ob neprestanih poraznih novicah terorja, izvršenega nad našo manjšino. Istega leta sem se predčasno rodil jaz, in skrb za moje slabo zdravje ga je morala dodatno mučiti. Ne vem, kako je takrat sam ocenil atentat na fašistični časopis. Pred mnogimi leti, ko mi je pripovedoval o takratnih dogodkih, sem samo poslušal, ne da bi mu postavljal kakršnakoli vprašanja, ker nisem bil za to pripravljen. Vem, da je po atentatu moral s strahom paziti, kako reagira v javnosti, ko ga drugi nagovorijo, saj je bila tajnica v uradu na Borznem trgu gospa Italia Defent, žena enega izmed uradnikov časopisa "Il Piccolo". Gospo sem dobro poznal in jo celo rad imel, ker je bila vedno zelo prisrčno vljudna do mene. Oče mi je pripovedoval, da so na koncu procesa atentatorjem, neposredno po razglasitvi smrtne obsodbe, začeli nameščenci v sodni dvorani delati močan hrup s tem, da so prestavljali stole, vlekli stole in razne predmete sem ter tja, tako da je bil prepričan, da so to naredili nalašč, zato da bi preglasili možne politične vzklike obsojencev.

Bog ve, če sta mu prav ta prizor in dolga prisilna tišina narekovala krik v gledališču Fenice, s čimer se je končno razbremenil duševne stiske!

Svečani nagovor ob 50. obletnici klasične gimnazije v Trstu

Milan Gregorič

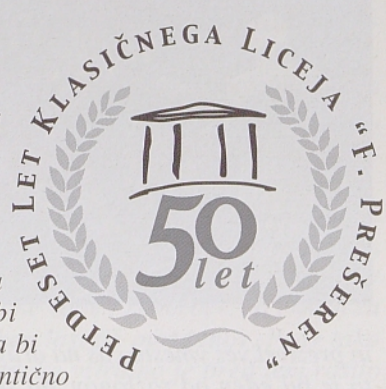

Spoštovani gostje, cenjene dame in gospodje!

Ko sem bil zaprošen, da spregovorim nekaj svečanih besed ob tej častitljivi in okrogli obletnici Klasične gimnazije v Trstu, sem si vzel čas za premislek. Zavedal sem se, da ne bi zmogel kakega zanosnega slavospeva tej šolski ustanovi in njeni humanistični usmeritvi, saj me je življenje potegnilo v čisto drugačne vrtince. Zato sem ponudil to, kar sem lahko dal, to je moje skromno videnje dogodkov, časa in ljudi v njem, predvsem v zvezi s prvo generacijo maturantov in to od gimnazijskih let naprej pa vse do današnjih dni. S poudarkom na pečatu, ki nam ga je šola dala in ki je nekje zaznamoval tudi naše kasnejše življenjske izbire. Morda bo zato ta nagovor nekoliko nenavaden, pri čemer pa sem se trudil, da bi ostal ozemljen in da bi v njem čimbolj avtentično prikazal naš curriculum vitae.

Njegova posebnost je tudi v tem, da prihaja iz ust maturanta Istrana, ki se je od Trsta poslovil že 1953. leta

⇨

Mladika Mladika Mladika Mladika Mladika Mladika Mladika Mladika Mladika Mladika Mladika

Spomini na starše

⇦

Kar pomnim, je oče že vedno imel večji projektor, s katerim je projiciral daljše filme, ki jih je snemal s kamero NIZO. V prvih filmih je videti mojega brata pred mojim rojstvom, torej leta 1929. Da je takrat veliko snemal, vem iz korespondence s proizvajalno firmo snemalnih aparatov Nizo. 'Niezoldi & Krämer' iz Muenchena, ter s proizvajalcem objektivov 'Hugo Meyer & Co' iz Goerlitza. Tako snemalni aparat kot tudi objektiv sta namreč imela konstruktivne napake! Oče jih je v dolgi korespondenci in z velikim trudom uspel prepričati o napakah in dobil zadoščenje. Sprva mu fabrikanti niso hoteli verjeti in so dajali krivdo smešnim naključjem ter skušali prepričati očeta, da se vse napake zgodijo samo pri njem, češ da so "oni razposlali večje količine modelov F z objektivom Plasmat Meyer po celem svetu". Oče jim je poslal celo nerazvite filme, da bi jih sami razvili, zato da se prepričajo, da ni njegova krivda, če filmi niso v redu. Saj niso vedeli, da so mu pri tržaški borzi, kjer je bil oče zaposlen, dali vzdevek "l'olimpionico della pignoleria", se pravi "olimpijski prvak pikolovske natančnosti", sicer bi gotovo drugače reagirali na njegove pritožbe in bi jih resno upoštevali.

Filme je bilo treba takrat po snemanju razviti. Oče je imel v kopalnici vse aparate in kemične snovi, da je sam razvijal filme, ki jih je snemal. Pa ne samo to. Ko je bil film razvit, ga je bilo treba še kopirati. Kupil si je v ta namen kopirni aparat ARRI 9,5 (Arnold & Richter GmbH, Muenchen), s katerim je delal ob nedeljah, ko je imel čas.

V tridesetih letih, ko še ni bilo na tržišču barvnih filmov, si jih je poskusil ustvariti sam. Jaz sem bil še zelo majhnen, vendar se spominjam, kako je oče kot prvo poskusil izdelati posebno zaslonko v obliki metuljčka ali dvojne ključavnice, ki bi jo vgradil v snemalni aparat Nizo. Potem bi bilo treba gledati film s posebnimi naočniki, ki bi imeli na levi strani plast prozornega zelenega papirja, na desni rdečega. Izdelal je že vse sestavine, a zdi se, da si vendar ni upal odpreti in razstaviti snemalnega aparata. Zato si je izmislil, da bi med projiciranjem z novim aparatom Eumig vrtel pred objektivom še večji aluminijasti kolut z okenci rdeče in zelene barve v sosledju.

Vendar je tudi to misel opustil, ko je že skoro končal izdelavo tega krožnika, saj bi spet moral poseči v notranjost aparata, tokrat projektorja, kar se mu verjetno ni zdelo najbolj priporočljivo. Tako si je kupil posebno rdečo in zeleno barvo in začel barvati z neskončnim potrpljenjem cele filme, eno sliko rdeče, drugo zeleno, spet eno rdeče, naslednjo zeleno in tako naprej v nedogled. Rezultat je bil zadovoljiv, tudi brez posebnih očal, posebno če je oče projiciral film malo hitreje kot normalno. Protagonist prvega filma, ki ga je poskusil pobarvati, je bil moj brat kot mali otrok.

Daljše družinske filme je predvajal v družini, ali ko so prišli na obisk znanci ali sorodniki.

Prvi film v formatu 8 mm je snemal leta 1941 z izsposojeno kamero. Temu so sledili še štirje filmi z lastno kamero KODAK do 13.08.1942, nakar se ni mogel več udejstvovati na tem polju, ker med vojno ni bilo mogoče kupiti filmov.

Pogled v polno dvorano Kulturnega doma v Trstu ob 50-letnici Klasične gimnazije med govorom Milana Gregoriča.

in preživel ves vmesni čas na drugi strani meje. In tudi to je bil eden od razlogov, da sem ponudbo sprejel, saj se s postopnim padcem meja spet obračamo proti Trstu, temu našemu najbolj naravnemu gravitacijskemu središču. Zato naj bo to naše današnje srečanje, ob njegovem jubilejnem pomenu, tudi nov kamenček v mozaiku naših novonastajajočih vezi in jutrišnje skupne prihodnosti.

Prva generacija maturantov je trčila skupaj nekaj let po vojni, ko so po zaslugi dalekovidnih ljudi in ob podpori Zavezniške vojaške uprave, ob hkratnem nasprotovanju zatohlega tržaškega nacionalističnega zakotja, eden za drugim nastajali novi slovenski šolski zavodi na Goriškem in Tržaškem. Ob nastanku Klasične gimnazije se je pisalo leto 1948 in tedaj smo živeli v paradržavici Svobodno tržaško ozemlje. Ob sošolcih iz Trsta in Krasa se nas je takrat znašlo tudi nekaj Istranov iz bivše Cone B STO. Prek nas so naši preprosti kmečki starši uresničevali svoje sanje po izobrazbi, ki jih sami kot generacija dveh vojn in dveh uničenj niso mogli udejaniti. Čas je bil nemiren in poln napetosti. Dve desetletji fašističnega nasilja in krvavi vojni obračun sta pustila za seboj veliko pustošenje in globoke rane, ki jih dolgo ni bilo mogoče zaceliti. Prišla je meja, najprej politično administrativna, ki je Primorsko preklala na dvoje in za njo še globlja zareza, ki jo je v zavesti ljudi zasekal veliki odrešeniški projekt in ki je še dodatno presekala naš svet podolgem in počez in to kar prek ulic, vasi, borjačev in celo družin. Bili smo še brezskrbni in zvedavi mladostniki in smo komaj slutili razsežnosti tega dogajanja. V ulici Starega Lazareta smo našli svoj drugi dom, kjer smo se otresli vsiljivega hrupa sveta in pod budnim očesom naših profesorjev zaorali vsak v svojo njivo znanja. Rasli smo ob prof. Jožetu Peterlinu, ki je iz slehernega slovenskega stavka znal pričarati pravo melodijo. Pa ob prof. Otonu Muhru, ki je učenje klasičnih jezikov spreminjal v ure našega duhovnega zorenja ter nam je s svojo štajersko odrezavostjo in blago robatostjo vsajal v zavest zrno skepse in ravnal naše še neizoblikovane hrbtenice. In, seveda, še ob drugih izjemnih profesorjih, ki so vsak na svoj način prispevali k oblikovanju našega duhovnega sveta. Želja po izobrazbi je bila velika, saj smo, vsaj mi Istrani, doživljali naše šolanje kot pravo razkošje in smo bili pripravljeni plačati zanj še tako visoko ceno. In nekateri smo jo tudi plačevali, saj smo spričo slabih prometnih povezav in bornih materialnih prilik doma za nekaj let nakopali po skoraj petdeset kilometrov vožnje s kolesom dnevno. In to ob vsakršnih vremenskih prilikah: v burji, mrazu, dežju, soncu in vročini. Vmes smo posamezniki, za naše, resnice in kritične misli željne starše, mimogrede, tihotapili prepovedan tisk, za kar je bila na naši strani meje zagrožena visoka zaporna kazen. Poleg tega pa smo ob koncu štiridesetih let, v trenutkih najhujših zaostritev na meji, postali še žrtev razdvojenosti sveta. Na poti v šolo so nas namreč jugoslovanske oblasti prepuščale še kar normalno. Domov grede pa nas je često zadel krut režim "en potnik na uro", ki je v bistvu pomenil dejansko zapiranje formalno odprte meje. Tako smo marsikatero nalogo postorili kar na meji, ob čakanju na prehod, kamor so nam starši občasno prinesli ali poslali tudi kak skromen obrok hrane. 1953. leta se je naša druščina z diplomami v rokah razšla, večinoma naprej na fakultete. In prav iz teh vrst so izšli prvi povojni zdravniki, pravniki, novinarji, profesorji jezikov, književnosti ipd. Za njimi je potem, leto za letom izšlo blizu petsto novih izobražencev, ki so po zaslugi odličnih učnih programov dosegali zavidljive rezultate na področju humanističnih kot tudi tehničnih ved in ki so odigrali pomembno vlogo pri ustanavljanju in delovanju struktur za ohranjevanje slovenstva. Istrani smo se znašli v Ljubljani in končali potem pretežno v gospodarstvu, morda tudi pod vplivom novega okolja, ki je tedaj odklanjalo sleherno tradicijo in vse, kar je bilo z njo povezano ter se je predajalo utvari, da bo s silo ustvarilo novega človeka in nov svet. Na srečo je tudi pri vrednotenju šolstva čas opravil svoje ter se danes, tudi pri nas, klasično-humanistična usmeritev spet prišteva med elitne šolske smeri.

Naš razhod ob maturi tako ni bilo običajno začasno slovo. Podali smo se namreč v dva povsem različna

svetova in se potem vsak na svoji strani pognali v vrtinec življenja, novim, še drugačnim zrelostnim izpitom naproti. Prišla so namreč burna leta novih in novih izbir, zaletavanja, zablod, vrtoglavih vzponov in padcev hkrati, ko je bilo treba pospravljati z lažnimi bogovi ter se ob vsakršnih mukah dokopavati do trdnejših notranjih dognanj o življenju. Pri vsem tem iskanju je odigrala pomembno vlogo tudi duhovna dota, ki nam jo je šola dala na pot v življenje in zlasti virus skepse, ki nas je neprestano opozarjal na morebitne nevidne razpoke v naši duhovni zgradbi. Globoka zareza meje in siceršnje razklanosti sveta sta pustila svoje sledove tudi na naši razredni skupnosti. Minilo je namreč skoraj dvajset let, ne da bi se enkrat samkrat skupaj sestali. Tudi osebna srečanja so bila bolj izjema kot pravilo. Eden prvih zborov se je zgodil na Vzročku ob izviru Rižane. Prišli smo vsi. V zraku je bilo vse polno razburljivega pričakovanja. Ogledovali smo se z živo radovednostjo. Ko je bila premagana začetna zadrega, smo se začeli spuščati v živahne razgovore. Nekaj se je zgodilo z nami v teh dvajsetih letih. To je bilo čutiti iz razgovorov, prikazanih življenjskih interesov, vrednostnih usmeritev ter prepričevalne moči in samozavesti posameznikov. Dve polni desetletji življenja sta nam očitno vtisnili že skoraj neizbrisen pečat. Razvoj vsakega izmed nas je šel pod nevidno taktirko usode nezadržno svojo pot. Tako je na srečanju zazevala med nami tudi kaka razpoka, ki smo jo vsi čutili, a smo jo ob medsebojni obzirnosti skušali preseči, ali je vsaj ne poglabljati.

Prvemu srečanju so sledila nova, in za njimi vse pogostejši in tesnejši stiki, ne samo s sošolci, ampak kar s širšim krogom tržaške slovenske srenje. Kot da smo nenadoma spet odkrili odrinjen amputiran del naše primorske skupnosti onstran meje in začutili, da je tudi on sestavni del naše širše skupne biti. Začeli smo obiskovati vse tiste kraje, kjer se je zbiralo slovenstvo, od gledališča in kulturnih dvoran po vaseh naprej prek Donizettija, Drage, bazovške gmajne, openskega strelišča itn. Sprva povsem zadržani in začudeni nad neznanim svetom, ki smo ga odkrivali. Počasi pa je bila zadrega premagana in smo se tako v njem kmalu počutili kot doma. Ni bilo golo naključje npr., da smo se tudi na Dragi znašli med prvimi, to je še v času, ko to ni bilo priporočljivo za dostojne režimske izobražence, ki se jim je smehljala kariera pred očmi. Vendar ob duhovni popotnici, s katero so nas založili najprej naši starši in potem še šola, nekako nismo spadali med izbrance nove dobe. Saj smo se na razpotjih, ko je bilo treba izbirati med lastno integriteto in koristjo, praviloma odločali za prvo. Slovenska politična pomlad in vse, kar ji je sledilo, nas je še trdneje povezala. Bolj intuitivno kot razumsko smo skupno dojeli, da se dogaja nekaj velikega. Kot da so z nečim veličastnim bili kronani napori naših dedov, ki so se s prebujo končno konstituirali kot narod in naših očetov, ki so šli v boj, da se ta narod ohrani. Po zaslugi teh stikov in drugih ugodnih spremljajočih okoliščin je tako, vsaj na relaciji Koper-Trst, vzniknila pravcata nova obmejna skupnost, ki jo sestavljajo številne celice civilne družbe in posamezniki z obeh strani meje. Vse manj obremenjena z ideološkimi pregradami se ukvarja predvsem s tistim, kar nas povezuje, ne pa razdvaja. To je zlasti odkrivanje in ponovno utrjevanje skupnih korenin in vezi, od tigrovstva naprej prek Čedermacev in drugih primorskih velikanov, osvobodilnega boja, pa vse do stvari, ki nas danes povezujejo. Okvir, v katerega, naravno, sodijo tudi kulturne izmenjave, obojestranski izleti ipd.

Naše delo s tem še ni končano. Pred nami so novi izzivi. Ob morju nezadržno nastaja, čeprav mukoma, nova slovenska univerza, ta veliki sen naših prednikov in hkrati odraz odločne volje Primorcev, da enkrat za zmeraj preprečijo beg lastnih možganov. Prav tako mukotrpno in tudi enako vztrajno je pred tem rastlo tudi naše okno v svet, to je koprska Luka, ki se po nekaj desetletjih delovanja, izpostavljena hudim pritiskom že začenja kosati s Trstom in Reko ter je potegnila za seboj hiter razvoj slovenske Istre, ki se s svojimi 75.000 prebivalci prebija v tretji najmočnejši urbani konglomerat Slovenije. In če k temu dodamo še mlado in ranljivo slovensko državnost ter vstopanje Slovenije v Evropsko zvezo, lahko sklenemo krog velikih izzivov, ki zadevajo naš čas in prostor. O njihovi razsežnosti danes komaj kaj slutimo. Lahko postanejo naša velika možnost ali pa poguba. V odvisnosti od tega, kako se bomo nanje pripravili in nanje odgovorili, mi vsi in še zlasti novi rodovi izobražencev, med katerimi so v preteklosti prav maturanti klasične gimnazije izpričali svojo nesporno državotvornost. Ob vsem, kar smo ustvarili, pa kljub velikim ranam, razkolom in zablodam le nimamo pravice biti pesimisti. Poleg tega prihaja veliki trenutek, ko bo naša vsiljena obmejna dvodelnost "mi in vi" morala odpasti in bomo samo še "skupen mi", h čemur pa mora svoje prispevati tudi državotvoren odnos matice do zamejstva in odgovornejši odnos italijanske države do lastne manjšine. In v teh novih okoliščinah je upati, da se bo matična Primorska s svojim duhovnim in materialnim potencialom tudi s čim oddolžila Gorici in Trstu za vse, kar je od njiju v preteklosti prejela ter bo s tem okrepila njuno, od preteklih travm oslabljeno slovenstvo. Zato se v mislih na to, kar nas čaka, spet in spet pridružimo tihi molitvi našega istrskega pesnika in duhovnika Alojza Kocjančiča, ko je zavzdihnil:

"Oh, razpni Gospod,
razpni pomladne zarje,
naj varna spet se vije naša pot,
v vseh bojih naj nas tvoja roka varje,
nad nami čuva in nas reši zmot."

Udba in "ameriški" padalci

V 10. lanski številki je v tej rubriki objavil svoje zanimive spomine slovenski padalec iz ameriškega Urada za strateške študije ali OSS Franc Menčak. Osvetlil je malo znano zgodbo o tistih slovenskih fantih, ki jih je med vojno kot prostovoljce zaneslo med ameriške padalce kot radiotelegrafiste, člane vojaških misij in obveščevalce.

Čeprav je sama zapisala, da ni opazila "sovražnih pojavov", je Ozna oz. Udba še leta po vojni obravnavala slovenske pripadnike OSS in njihove znance v Sloveniji kot "aktivne sovražnike". To oznako je dobil tudi slikar Božidar Jakac. Zlasti je politična policija med vojno in med obiski po njej zasledovala vsak premik šefa ameriške misije v Sloveniji in poznejšega ameriškega poslanca v Washingtonu Johna Blatnika, o katerem je 30. januarja 1957 v nekem dokumentu zapisala: "Delal se je, da je simpatizer NOB, v resnici pa ni bil naklonjen našemu pokretu, predvsem zato ker so vodili NOB sami komunisti."

Kako so nadzirali osumljene "agente", zlasti pa kovali načrte o lovu na nove prisilne sodelavce politične policije (upali so, da bodo pridobili tudi slikarja Božidarja Jakca, skladatelja Marjana Kozino, pesnika Mileta Klopčiča, pisateljico Nado Kraigher in druge), vidimo iz spodaj objavljenega pol stoletja starega internega dokumenta Udbe, ki med drugim kaže skromno poznavanje različnih skupin slovenskih zavezniških padalcev in njihovih usod, na kar opozarjam v opombah.

Ivo Jevnikar

PLAN OBDELAVE REKONSTRUKCIJE AMERIŠKIH MISIJ IZ NOB [1]

Označba problema:

V problemu nastopajo trije objekti obdelave, in sicer: ameriška misija v Glavnem štabu NOV Slovenije, ameriška misija v IX. korpusu, ameriška misija v IV. operativni coni.

Misije v IX. korpusu in IV. operativni coni so bile pod neposrednim vodstvom misije pri Gl. štabu NOV. Vse te misije pa so imele radiozvezo med seboj in z Barijem.

Te misije so imele svoje meteorološke ekipe in ekipe za sprejem pomoči NOV Slovenije iz letal, ki so dovajala orožje. V IV. operativni coni pa je bila ekipa za infiltracijo agenture v Avstrijo.

Za te misije so uporabljali Slovence, ki so jih zajeli v nemški ali italijanski vojski, ali pa so jih sprejeli iz internacijskih logorjev Italije. Kader se je zbiral tudi iz ameriških Slovencev in so jih vzgojili za padalce, telegrafiste in obveščevalce. Sem so jih plasirali kot padalce ali preko Barija in z letalom ali prekomorsko brigado.

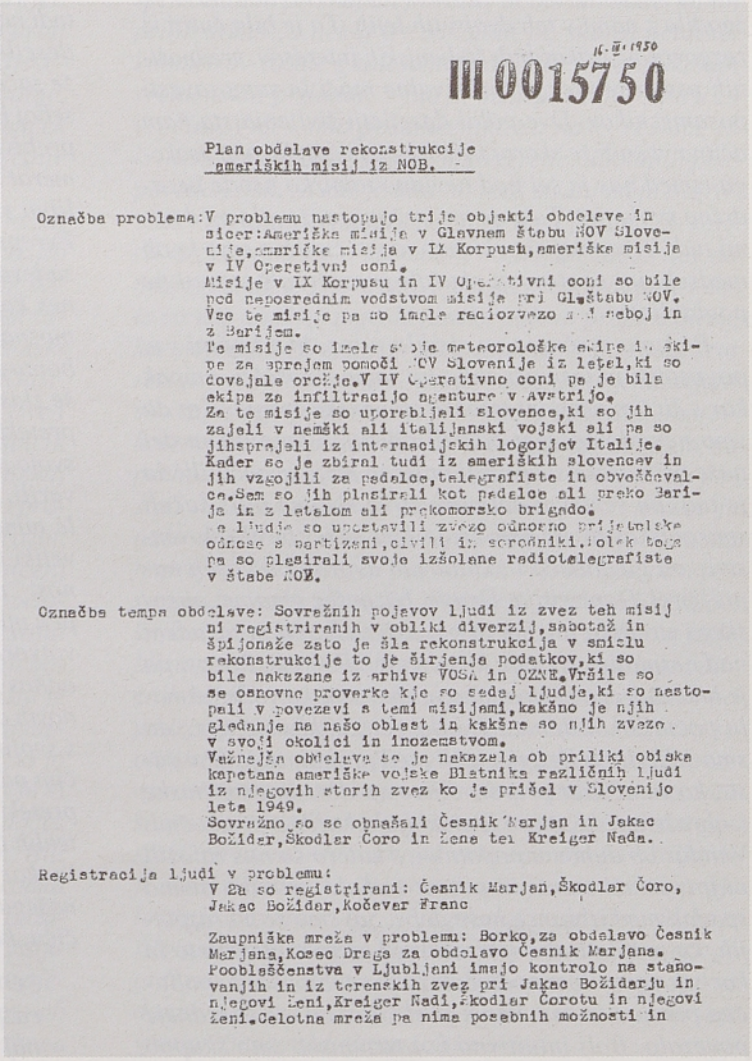

III 0015750

Plan obdelave rekonstrukcije
ameriških misij iz NOB.

Označba problema: V problemu nastopajo trije objekti obdelave in sicer: Ameriška misija v Glavnem štabu NOV Slovenije, ameriška misija v IX Korpusu, ameriška misija v IV Operativni coni.
Misije v IX Korpusu in IV Operativni coni so bile pod neposrednim vodstvom misije pri Gl. štabu NOV. Vse te misije pa so imele radiozvezo med seboj in z Barijem.
Te misije so imele svoje meteorološke ekipe in ekipe za sprejem pomoči NOV Slovenije iz letel, ki so dovajale orožje. V IV Operativno coni pa je bila ekipa za infiltracijo agenture v Avstrijo.
Za te misije so uporabljali slovence, ki so jih zajeli v nemški ali italijanski vojski ali pa so jih sprejeli iz internacijskih logorjev Italije. Kader se je zbiral tudi iz ameriških slovencev in jih vzgojili za padalce, telegrafiste in obveščevalce. Sem so jih plasirali kot padalce ali preko Barija in z letalom ali prekomorsko brigado.
Te ljudje so upostavili zvezo odnosno prijetniske odnose s partizani, civili in sorodniki. Polek tega pa so plasirali svoje izšolane radiotelegrafiste v štabe NOV.

Označba tempa obdelave: Sovražnih pojavov ljudi iz zvez teh misij ni registriranih v obliki diverzij, sabotaž in špijonaže zato je šla rekonstrukcija v smislu rekonstrukcije to je širjenja podatkov, ki so bile nakazane iz arhiva VOSA in OZNE. Vršile so se osnovne proverke kje so sedaj ljudje, ki so nastopali v povezavi s temi misijami, kakšno je njih gledanje na našo oblast in kakšne so njih zveze v svoji okolici in inozemstvom.
Važnejša obdelava se je nakazala ob priliki obiska kapetana ameriške vojske Blatnika različnih ljudi iz njegovih starih zvez ko je prišel v Slovenijo leta 1949.
Sovražno so se obnašali Česnik Marjan in Jakac Božidar, Škodlar Coro in žena tei Kreiger Nada.

Registracija ljudi v problemu:
V Za so registrirani: Česnik Marjan, Škodlar Coro, Jakac Božidar, Kočevar Franc

Zaupniška mreža v problemu: Borko, za obdelavo Česnik Marjana, Kozec Draga za obdelavo Česnik Marjana. Pooblaščenstva v Ljubljani imajo kontrolo na stanovanjih in iz terenskih zvez pri Jakac Božidarju in njegovi ženi, Kreiger Nadi, Škodlar Corotu in njegovi ženi. Celotna mreža pa nima posebnih možnosti in

Prva stran dokumenta Udbe iz leta 1950 o "ameriških" padalcih. (AS III, 301-88)

Te misije so imele svoje meteorološke ekipe in ekipe za sprejem pomoči NOV Slovenije iz letal, ki so dovajala orožje. V IV. operativni coni pa je bila ekipa za infiltracijo agenture v Avstrijo.

Za te misije so uporabljali Slovence, ki so jih zajeli v nemški ali italijanski vojski, ali pa so jih sprejeli iz internacijskih logorjev Italije. Kader se je zbiral tudi iz ameriških Slovencev in so jih vzgojili za padalce, telegrafiste in obveščevalce. Sem so jih plasirali kot padalce ali preko Barija in z letalom ali prekomorsko brigado.

Ti ljudje so vzpostavili zvezo odnosno prijateljske odnose s partizani, civilisti in sorodniki. Poleg tega pa so plasirali svoje izšolane radiotelegrafiste v štabe NOV.

Označba tempa obdelave:

Sovražnih pojavov ljudi iz zvez teh misij ni registriranih v obliki diverzij, sabotaž in špijonaže, zato je šla rekonstrukcija v smislu rekonstrukcije, to je širjenja podatkov, ki so bili nakazani iz arhiva Vosa in Ozne. Vršile so se osnovne proverke, kje so sedaj ljudje, ki so nastopali v povezavi s temi misijami, kakšno je njih gledanje na našo oblast in kakšne so njih zveze v njihovi okolici in z inozemstvom.

Važnejša obdelava se je nakazala ob priliki obiska kapetana ameriške vojske Blatnika[2] različnih ljudi iz njegovih starih zvez, ko je prišel v Slovenijo leta 1949.

Sovražno so se obnašali Česnik Marjan in Jakac Božidar, Škodlar Čoro in žena ter Kreiger Nada.[3]

Registracija ljudi v problemu:

V 2a[4] so registrirani: Česnik Marjan, Škodlar Čoro, Jakac Božidar, Kočevar Franc.

Zaupniška mreža v problemu: Borko za obdelavo Česnik Marjana, Kosec Draga za obdelavo Česnik Marjana.

Pooblaščenstva v Ljubljani imajo kontrolo na stanovanjih in iz terenskih zvez pri Jakac Božidarju in njegovi ženi, Kreiger Nadi, Škodlar Čorotu in njegovi ženi. Celotna mreža pa nima posebnih možnosti in je za razvoj tega problema smer našega dela podčrtana prav v tej smeri.

Arhivna obdelava problema:

Študij materiala moramo povezati z operativnim delom; tako nam lahko študij označuje smisel rekonstrukcije. Arhivna obdelava se bo vršila na ta način, da bomo stopili v stik s partizani, ki so živeli v neposredni bližini teh misij ali imeli z njimi posredne ali neposredne kontakte. Arhivno je več ali manj obdelana snov misij Gl. štaba in štaba IX. korpusa, manj in nepopolno pa je čista stvar IV. operativne cone. Zato se bomo povezali s tov. Boršnarjem,[5] da nam ta razloži, kdo nam lahko da izčrpne podatke o delu misije in ekipe za infiltracijo agenture v Avstrijo. Tu pridejo predvsem v poštev ljudje, ki so bili zvezni oficirji ali organi Vosa oziroma Ozne.

Operativna obdelava problema:

1. Izvršiti temeljito predhodno agenturno obdelavo Kosec Miloša v cilju verbovke.[6] (Za razčiščenje podrobnosti o tečaju pri Amerikancih, za obdelavo Česnika in Ivančič Vladota ter za zveze Blatnika.)

2. Obdelava Česnik Marjana potom Kosec Miloša, Borkota, Kosec Drage in kontrole na stanovanju ter v uradu.

3. Uvesti predhodno agenturno obdelavo Kozina Marjana in Klopčič Mileta v cilju verbovk. (Jakac Božidarja, njegove žene Tatjane, Škodlar Čorota, njegove žene in Kreiger Nade.)

4. Pospešiti agenturno obdelavo Kočevar Franca kot sorodnika Blatnika. To bomo izvršili na ta način, da ugotovimo vse zveze istega v uradu in na terenu. Preverimo te zveze in primerno verbujemo.

5. Sorodstvene zveze v Loški dolini bo obdelovala Primorska oblast.

6. V skladu z obdelavo Komandusa[7] se bo obdelovalo tudi Simčič Andreja, Bandelj Franca ter "Zajčevega"

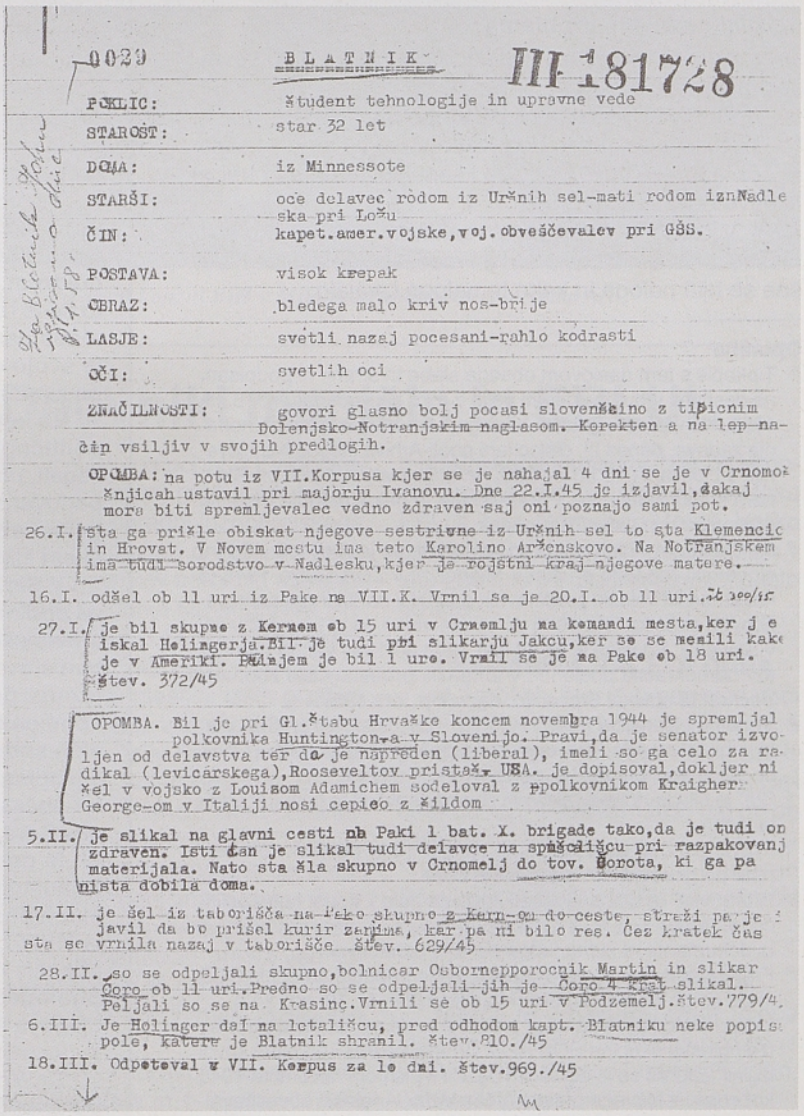

0029 BLATNIK III-181728

POKLIC: študent tehnologije in upravne vede

STAROST: star 32 let

DOMA: iz Minnessote

STARŠI: oče delavec rodom iz Uršnih sel-mati rodom izn Nadlesk pri Ložu

ČIN: kapet.amer.vojske, voj. obveščevalev pri GŠS.

POSTAVA: visok krepak

OBRAZ: bledega malo kriv nos-brije

LASJE: svetli nazaj pocesani-rahlo kodrasti

OČI: svetlih oci

ZNAČILNOSTI: govori glasno bolj pocasi slovenščino z tipičnim Dolenjsko-Notranjskim naglasom. Korekten a na lep način vsiljiv v svojih predlogih.

OPOMBA: na potu iz VII.Korpusa kjer se je nahajal 4 dni se je v Crnomoljnjicah ustavil pri majorju Ivanovu. Dne 22.I.45 je izjavil, da kaj mora biti spremljevalec vedno zdraven saj oni poznajo sami pot.

26.I. sta ga prišle obiskat njegove sestrivne iz Uršnih sel to sta Klemencic in Hrovat. V Novem mestu ima teto Karolino Arčenskovo. Na Notranjskem ima tudi sorodstvo v Nadlesku, kjer je rojstni kraj njegove matere.

16.I. odšel ob 11 uri iz Pake na VII.K. Vrnil se je 20.I. ob 11 uri.

27.I. je bil skupne z Kernem ob 15 uri v Crnomlju na komandi mesta, ker je iskal Helingerja. Bil je tudi pri slikarju Jakcu, ker se se menili kake je v Ameriki. Pri njem je bil 1 uro. Vrnil se je na Pake ob 18 uri. štev. 372/45

OPOMBA. Bil je pri Gl.štabu Hrvaške koncem novembra 1944 je spremljal polkovnika Huntington-a v Slovenijo. Pravi, da je senator izvoljen od delavstva ter da je napreden (liberal), imeli so ga celo za radikal (levicarskega), Rooseveltov pristaš, USA. je dopisoval, dokljer ni šel v vojsko z Louisom Adamichem sodeloval z polkovnikom Kraigher George-om v Italiji nosi cepico z šildom

5.II. je slikal na glavni cesti nb Paki 1 bat. X. brigade tako, da je tudi on zdraven. Isti čas je slikal tudi delavce na spmščišču pri razpakovanj materijala. Nato sta šla skupno v Crnomelj do tov. Čorota, ki ga pa nista dobila doma.

17.II. je šel iz taborišča na Pako skupno z Kern-om do ceste, straži pa je javil da bo prišel kurir zanima, kar pa ni bilo res. Čez kratek čas sta se vrnila nazaj v taborišče štev. 629/45

28.II. so se odpeljali skupno, bolnicar Osbornepporocnik Martin in slikar Coro ob 11 uri. Predno so se odpeljali jih je Coro 4 krat slikal. Peljali so se na Krasinc. Vrnili se ob 15 uri v Podzemelj. štev. 779/4.

6.III. Je Helinger dal na letališču, pred odhodom kapt. Blatniku neke popis pole, katere je Blatnik shranil. štev. 810./45

18.III. Odpoteval v VII. Korpus za le dni. štev. 969./45

Prvi list sprotnega zapisovanja o premikih šefa ameriške misije pri štabu slovenskih partizanov in povojnega dolgoletnega ameriško-slovenskega demokratskega poslanca v Washingtonu kap. Johna Blatnika leta 1945. Na daljša poročila o nekaterih srečanjih opozarjajo tekoče številke zadevnih poročil, na roko pa je bilo kasneje pripisano, da so podatke januarja 1958 prepisali v Blatnikov dosje. (AS III, 301-88)

Stankota. Komandus obdeluje angleški referat, kateremu bomo pomagali oziroma si o navedenih ljudeh izmenjali podatke.

7. Iskali bomo, kje se nahaja Galun Anton, ki je kot član misije delal na Štajerskem in je kot padalec in radiotelegrafist delal v NOV. Naposled je bil od Nemcev ujet.[8]

Iskali bomo tudi Črnigoj Alojza, ki je kot padalec prišel v NOV in je bil radiotelegrafist v NOV.[9]

Iskali bomo tudi padalca Debelak Milana, ki je bil padalec in telegrafist in delal v NOV.[10]

Iskali bomo tudi Stante Jožeta, o katerem poroča UDV Celje, da je tam nekdo pod tem imenom, a se njih podatki popolnoma ne ujemajo z navedenim, ki je bil padalec in radiotelegrafist.[11]

8. Ostale registrirane zveze misij se bo kontroliralo in obdelovalo preko poobl. Črnomelj.

Cilji obdelave problema:

1. Kdo od njih zvez je bil pridobljen za delo po obveščevalni liniji.
2. Za kakšne cilje je bil isti verbovan.
3. Kako je ta mreža delovala v času NOB in v koliko je bila ta mreža verbovana za kasnejše čase za potrebe njihove obv. službe.
4. V koliko je ta mreža že reaktivizirana, kakšne ima možnosti dela in kakšne so njih medsebojne zveze. Kakšne so njih naloge in kako te naloge izvajajo.

Opombe

1) Tipkopis s tem naslovom obsega slabe tri strani, ni podpisan, na desni na vrhu prve strani pa je z roko zapisan datum: 16. III. 1950. Nahaja se v gradivu bivšega Arhiva Ministrstva za notranje zadeve, danes III. dislocirani enoti Arhiva Republike Slovenije v Ljubljani (AS III, 301-88, Ameriška vojna misija pri Glavnem štabu Slovenije). Popravil sem le nekaj najhuje motečih pravopisnih in slovničnih napak.

2) John Blatnik, ki je umrl pred nekaj leti, se je rodil leta 1911 v slovenski rudarski družini v Minnesoti v ZDA. Julija 1944 je kot ameriški vojaški predstavnik dospel k partizanom na Hrvaško, od začetka leta 1945 do konca vojne pa je bil s partizani v Sloveniji. Po vojni je bil od leta 1946 do 1974 kar 14 mandatov demokratski poslanec v ameriški predstavniški zbornici. Večkrat je obiskal Slovenijo, nazadnje leta 1987.

3) Verjetno pisateljica Nada Kraigher. Tudi ostali, razen Česnika, ki je bil takrat mlad slovenski pripadnik ameriške službe OSS, so bili znani kulturniki iz partizanskega tabora.

4) "2a" je bila kartoteka "aktivnih sovražnikov", ki jo je takrat vodila Udba.

5) Pravilno: Jože Borštnar, ki je bil leta 1944 politični komisar, nato pa poveljnik IV. operativne cone.

6) "Verbovka" je bila pridobitev koga za delo v korist tajne politične policije.

7) Iz dokumenta ni jasno, koga so tako označevali.

8) Franc Menčak je o njem zapisal, da je pripadal ameriški OSS in da so ga Nemci ustrelili (Mladika 1999, št. 10, str. 242).

9) Udba ni vedela, ali pa se je pretvarjala, da ne ve, da je padalec iz angleške skupine SOE Alojz Črnigoj po vojni po njeni krivdi izginil. Zadnjič se je domačim oglasil s pismom decembra 1945 kot vojak iz Novega mesta. (Jože Vidic, Angleški obveščevalci - vohuni ali junaki, Ljubljana 1989, str. 183-184.)

10) Tudi zanj "ne vedo", da je bilo njegovo pravo ime Milan Boštjančič, da je pripadal angleški skupini ISLD in da je izginil že jeseni 1944 v Črnomlju. Njegova tragična pot je opisana v Mladiki 1997, št. 4 in 5-6.

11) V resnici je bil takrat že v Argentini, med vojno pa je bil pripadnik ameriške službe OSS (Mladika 1997, št. 9, str. 206).

In memoriam

Umrl planinski pisatelj in organizator dr. Vojko Arko

V Bariločah v Argentini je 9. marca po kratki bolezni v 80. letu starosti umrl soustanovitelj in častni predsednik Slovenskega planinskega društva v Argentini, javni delavec in pisatelj dr. Vojko Arko. Pokopali so ga 11. marca na gorniškem pokopališču ob vznožju gore Lopez, ki mu je bila vedno posebno pri srcu.

Dr. Vojko Arko se je rodil 19. avgusta 1920 v Ribnici, odraščal pa je v Ljubljani, kjer je med vojno tudi končal pravo, čemur je leta 1947 dodal še doktorat iz političnih ved v Padovi. Naslednje leto se je izselil v Argentino in se kot navdušen planinec naselil pod Andami. Kljub dvojni fakulteti je svojo družino preživljal kot knjigovodja, nato pa z manjšo trgovino obleke in športne opreme.

Že kot dijak se je udejstvoval tudi kulturno in politično, med vojno je bil v slovenski četniški ilegali, potem pa, ne da bi to takrat točno vedel, v padovanskem delu Vauhnikovega obveščevalnega omrežja. Zadnje mesece vojne je prebil v nemškem zaporu.

V Bariločah je bil med pobudniki organiziranega andinizma med Slovenci, ki je častno ponesel slovensko ime v gore južne Argentine, saj nosijo tam slovenska imena vrhovi, prvenstvene smeri, jezero, postavljeni so bili koča in bivak, križi in spomeniki. O tem in o dosežkih rojakov, vrhunskih andinistov, je veliko pisal tako v slovenske časopise in zlasti v Zbornike Svobodne Slovenije ter občasno revijo argentinsko-slovenskih planincev Gorè kot v argentinska planinska glasila. Uredil je gorniški potopis rojaka Dinka Bertonclja Dhaulagiri (1955), sam pa izdal tri knjige planinsko-leposlovnih spisov: Zgodbe z Nahuel Huapija (1975), Ljubezen po pismih (1975, ta knjiga je pozneje izšla tudi v španskem prevodu) in Cerro Shaihueque (1987). Dve izdaji je nato doživela njegova špansko pisana knjižna biografija pionirja gorništva v Bariločah Otta Meilonga.

Dr. Vojko Arko, ki je z ženo Mileno tudi učil na slovenskih tečajih v Bariločah in sodeloval v kulturnem življenju tamkajšnje male, a živahne skupnosti, se je živo zanimal za dogajanje v domovini in zamejstvu. V preteklih letih je napisal več planinskih esejev in člankov, a tudi razmišljanj za našo revijo Mladika.

Delovanje Društva slovenskih izobražencev v marcu

Delovanje Društva slovenskih izobražencev je marca stopilo v sedmi mesec redne sezone. Bliža se poletje in vsi napori bodo kmalu usmerjeni v pripravo letošnje 35. Drage 2000. Toda poglejmo, s kakšnimi večeri nam je odbor društva postregel v marcu in prvi polovici aprila. V ponedeljek, 6. marca, je bil gost večera arheolog dr. Janez Dular, ki je govoril o slovenski arheologiji in o knjigi "Zakladi tisočletij". Naslednji ponedeljek, 13. marca, je Alojz Zega iz Komna govoril na temo "Flora in favna na tržaškem krasu v preteklosti in danes". 20. marca je zgodovinar dr. Stane Granda govoril o svoji knjigi "Prva odločitev Slovencev za Slovenijo", to je knjiga o peticijah za Zedinjeno Slovenijo leta 1848. V ponedeljek, 27. marca, je bil gost društva v Peterlinovi dvorani generalni konzul republike Bosne in Hercegovine v Milanu dr. Muhamed Kreševljaković, ki je bil med vojno župan v Sarajevu. Govoril je o perspektivah svoje domovine, predstavil pa ga je Zorko Pelikan. V ponedeljek, 3. aprila, je Marijan Slokar v sliki in besedi prikazal veliko rusko Veliko noč in druge ruske skice. V ponedeljek, 10. aprila, so v Peterlinovi dvorani predstavili štiriletno raziskovanje Brazd s Trmuna, krožka, ki ga vodi Leda Dobrinja v Loparju v Istri. Govorili sta dr. Marija Stanonik in Tanja Jakomin. Zadnji ponedeljek pred velikonočnimi prazniki pa so v DSI posvetili izidu najnovejše knjige openskega župnika Zvoneta Štrublja "Ali je Bog oče in mati?".

Zgodovinar dr. Stane Granda.

Zorko Pelikan in konzul BiH v Milanu Muhamed Kreševljaković.

Dnevniki manjšin in EBLUL

V Bocnu bo na pobudo Evropskega urada za manj razširjene jezike (EBLUL) in v priredbi južnotirolskega dnevnika Dolomiten drugo evropsko srečanje dnevnikov narodnih manjšin. Prvo tako srečanje sta pripravila Primorski dnevnik in Slovenski raziskovalni inštitut aprila 1998 v Trstu.

Zdaj je v angleščini izšlo gradivo s prvega srečanja v knjigi z naslovom The Minority Daily Press in Europe, ki so jo uredili Bojan Brezigar, Emidij Susič in Vida Valenčič. Med objavljenimi besedili jih več zadeva položaj Slovencev v Italiji. Posebej se predstavljata oba manjšinska dnevnika v Italiji: Primorski dnevnik in Dolomiten, na koncu je sintetični prikaz več kot 30 dnevnikov, ki jih po zahodni in severni Evropi tiskajo v "manj razširjenih jezikih".

EBLUL je imel svoje zadnje zasedanje 31. marca in 1. aprila v Trstu. Vodil ga je predsednik Bojan Brezigar. O položaju Slovencev v Italiji je predaval prof. Emidij Susič, daljši uvodni nagovor je imel podtajnik pri predsedstvu vlade, valdostanski poslanec Luciano Caveri, splošno sliko manjšinskega varstva v Italiji pa je podal predsednik italijanskega odseka EBLUL prof. Domenico Morelli. Veliko pozornost so posvetili dejavnostim v letu 2001, ki bo uradno Evropsko leto jezikov.

PESMARICA NACETA DUHA

V Trebčah, kjer je organist in vodi cerkveni pevski zbor, so 19. marca predstavili že peto pesmarico prekmurskega skladatelja in dirigenta Naceta Duha z naslovom Kdo dal mi bo roko.

Predstavila jo je Vilma Padovan Šček, zapel pa je otroški zbor Kraški cvet, ki ga vodi s. Karmen Koren.

1000 NOVIH MATAJURJEV

Marca je v Čedadu izšla tisoča številka tednika Novi Matajur, ki ga je v letih 1974-85 vodil Izidor Predan, od takrat pa ga ureja Jole Namor.

Gre za naslednika ciklostiliranega partizanskega lista iz vojnih dni in pa štirinajstdnevnika Matajur, ki ga je od ustanovitve leta 1950 do zapletov s krogi, ki so ga vzdrževali, vodil Vojmir Tedoldi.

Tri nove knjige Krožka Virgil Šček

Vida Valenčič in Rafko Dolhar na predstavitvi "belega" priročnika v SKK.

Ob vstopu v leto 2000 je Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček (Ul. Gallina 5, 34122 Trst) izdal tri nove knjige svojega niza, ki ga ureja Ivo Jevnikar in ki je dosegel že 30 zvezkov.

Tržaški zgodovinar Peter Rustja je sestavil knjigo Med Trstom in Dunajem. Ivan Nabergoj v avstrijskem državnem zboru (1873-1897). Ob njegovem komentarju je bogat izbor Nabergojevih govorov in interpelacij na Dunaju ter člankov iz dnevnika Edinost, ki živo prikazujejo težave tržaških Slovencev tik pred vsestranskim krepkim narodnim vzponom, ki sta ga potem tragično prekinila izid prve svetovne vojne in politika Italije. Knjiga je izšla v sodelovanju z Zvezo zgodovinskih društev Slovenije tudi kot 20. zvezek Zbirke Zgodovinskega časopisa.

Tržaška raziskovalka manjšinskih vprašanj in publicistka Vida Valenčič je v italijanščini izdala prvi del svoje sociološke raziskave (predelane diplomske naloge) o odnosu med manjšinami in politiko Politica e minoranze: amore o indifferenza? V drugem delu bo sociološka analiza treh vodilnih manjšinskih strank v Italiji: Union Valdôtaine, Südtiroler Volkspartei in Slovenske skupnosti.

Domačinka iz Kanalske doline Vida Dolhar, ki živi v Vidmu, pa je pod naslovom Kanalska dolina in slovenska kultura priredila svojo starejšo diplomsko nalogo o prisotnosti Kanalske doline v slovenski kulturi in o deležu njenih ljudi pri ohranjanju in bogatenju krajevne in splošne slovenske kulture.

SKAVTI V SLOVENIJI

Z mašo in slavnostno prireditvijo v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu pri Ljubljani ter z izdajo posebnega zbornika se je Združenje slovenskih katoliških skavtinj in skavtov 1. aprila spomnilo desetletnice svoje uradne ustanovitve. Danes šteje organizacija 55 stegov po vsej državi in 3.500 članic in članov.

Koroška poje 2000

V Domu glasbe v Celovcu je bil 12. marca koncert revije Koroška poje, ki jo Krščanska kulturna zveza prireja vse od leta 1972. Nastopilo je enajst zborov, kot gost tudi mešani zbor Sedej iz Števerjana. Prisotne je pozdravil podpredsednik KKZ Miha Vrbinc.

Dne 19. marca pa sta se na Trbižu v Kanalski dolini na skupnem koncetu srečali dve tradicionalni reviji s skupnim naslovom Koroška in Primorska pojeta. Nastopilo je devet zborov.

21. KONGRES SKGZ

Pod geslom V srcu dogajanja je imela Slovenska kulturno gospodarska zveza 18. marca svoj 21. deželni kongres v Gorici. Na prvi seji novega odbora je bil za predsednika nato potrjen Rudi Pavšič iz Gorice.

Na kongresu so podelili "odličje boja in dela" igralki Miri Sardoč in šolniku Pavlu Petričiču, "plakete boja in dela" pa je prejelo sedem posameznikov in troje organizacij.

UMRLA AGNA VODUŠEK JAVORNIK

V Washingtonu, kjer je skoraj do konca delala v Kongresni knjižnici, je 3. aprila v 87. letu starosti umrla Agna Vodušek Javornik, vdova po pisatelju, časnikarju in politiku Mirku Javorniku. Na odmevni razstavi Temna stran meseca, ki so jo postavili v Ljubljani jeseni 1998, je bilo mogoče poslušati njeno posneto pričevanje o doživetjih s totalitarno oblastjo. Nekaj povojnih let je do izselitve družine v ZDA leta 1960 preživela v Trstu.

ŽUPNIK BRECELJ ZLATOMAŠNIK

Župnik iz Nabrežine Bogomil Brecelj je konec marca slovesno daroval svojo zlato mašo, julija pa bo praznoval 75-letnico. Rodil se je v Žapužah pri Ajdovščini, kjer je njegova družina plačala izredno krvav davek revolucijskemu nasilju, saj so štiri njene člane pobili. O tem, o novi maši v rimskih katakombah, o službovanju v različnih krajih goriške nadškofije (zadnjih 20 let v Nabrežini) in drugih doživetjih je že napisal spomine.

Prof. Ljubo Sirc 80-letnik

Dne 19. aprila praznuje 80-letnico znani slovenski ekonomist in javni delavec prof. Ljubo Sirc. Rodil se je v Kranju, diplomiral leta 1943 v Ljubljani, nakar se je začela njegova dolga pustolovščina, ki ga je povedla v Italijo in Švico, nato kot prostovoljca v partizane, kot zagovornika večstrankarskega sistema in tržnega gospodarstva pa na Nagodetov proces v Ljubljani leta 1947, kjer je bil obsojen na smrtno kazen z ustrelitvijo. Metode komunistične politične policije, sodstva in zaporov, kjer je potem do leta 1954 prestajal na 20 let zapora spremenjeno kazen, je opisal v odmevnih spominih Nesmisel in smisel (London 1968), ki so doživeli predelano angleško (1989) in slovensko izdajo (1992).

Po begu v tujino je doktoriral v Švici in predaval ekonomijo v Dakhi in Glasgowu na Škotskem, kjer se je ustalil. V Londonu je ustanovil Center za preučevanje komunističnih gospodarstev. Izdal je vrsto knjig in razprav v več jezikih, se udejstvoval v Liberalni internacionali, med Slovenci pa zlasti v krogu okoli Klica Triglava, vedno pa je tudi skušal posegati v korist demokratizacije v Sloveniji in Jugoslaviji.

KULTURNI TEDEN KOROŠKIH SLOVENCEV

V Šmohorju se je 2. aprila začel 8. Kulturni teden koroških Slovencev, ki ga prirejajo Urad za Slovence in Kulturni oddelek pri koroški deželni vladi, Krščanska kulturna zveza in Slovenska prosvetna zveza. Do 5. maja se bo zvrstil niz razstav, koncertov in srečanj.

UMRLA PIA MLAKAR

V Ljubljani je 24. marca umrla znana baletna plesalka in koreografinja Marie Louise Scholz (rojena 1910 v Hamburgu), po poroki s slovenskim plesalcem Pinom Mlakarjem znana kot Pia Mlakar. Od leta 1929 sta skupno delala pretežno v Nemčiji in Švici, po vojni pa v Sloveniji, kjer sta utemeljila sodobni slovenski balet, napisala več knjig in dvakat prejela Prešernovo nagrado. V letih 1946-60 je delala v ljubljanski operi kot solistka, vodja baleta in koreografinja.

BLAGODEJNE SAPICE DUHA V SVETEM LETU

Pod tem skupnim naslovom se bo v Gorici zvrstilo pet večerov duhovne vsebine, ki jih v sodelovanju z drugimi ustanovami pripravlja Študijsko raziskovalni forum za kulturo.

Prvo predavanje je imel 30. marca v Kulturnem centru Lojze Bratuž predsednik Društva katoliških izobražencev v Ljubljani prof. Peter Vencelj, in sicer o vlogi laikov v današnji Cerkvi in družbi na Slovenskem.

MIRA SARDOČ 70-LETNICA

Dne 27. marca je praznovala 70-letnico dolgoletna igralka Slovenskega stalnega gledališča v Trstu Mira Sardoč. Rodila se je v Šentilju in začela nastopati v Mariboru, nato v Ljubljani, od leta 1957 pa živi in ustvarja v Trstu. Nastopala je tudi na radiu, televiziji in v filmih. Leta 1991 je prejela Borštnikov prstan.

DESETLETNICA DVOJEZIČNE TRGOVSKE AKADEMIJE

V Celovcu so 15. marca praznovali desetletnico dvojezične trgovske akademije. O šoli in njenem poslanstvu je spregovorila ravnateljica Maja Amrusch Hoja. Trenutno je na akademiji 140 dijakov, maturo pa jih je opravilo že 129.

JOSIP ABRAM - TRENTAR

Ob 125-letnici rojstva duhovnika, narodnega buditelja, prevajalca in planinca Josipa Abrama - Trentarja so mu 17. marca na rojstni hiši v Štanjelu odkrili spominsko ploščo. Predstavili so tudi slavljenčevo biografijo, ki jo je napisal župnik Jožko Kragelj, izdalo pa Ognjišče kot 5. zvezek svoje zbirke Graditelji slovenskega doma.

Knjižico so 24. marca predstavili tudi v Števerjanu, saj je Abram sicer umrl leta 1938 v Ljubljani, vendar kot priljubljen župnik v sosednji Pevmi.

30. Pesem mladih

Otroška in mladinska revija Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta Pesem mladih je 2. aprila dosegla jubilejno, že 30. izvedbo, ki je bila še posebno množična. Nastopilo je kar 21 skupin, Kulturni dom v Trstu pa je bil prenatrpan. Prireditev so posvetili blaženemu škofu Antonu Martinu Slomšku in pesniku Francetu Prešernu ob 200-letnici njunega rojstva. Slavnostni nagovor je imel duhovnik in dirigent Franc Pohajač.

Pesem mladih v Kulturnem domu v Trstu med nagovorom zborovodje Franca Pohajača.

Jubilej klasičnega liceja

Med glasbenim nastopom na odru Kulturnega doma ob jubileju klasičnega liceja v Trstu.

Slovenski klasični licej Prešeren v Trstu je s prireditvijo S klasično v tretje tisočletje 1. aprila v tržaškem Kulturnem domu končal niz prireditev ob svojem zlatem jubileju. Matejka Peterlin Maver in Nikla Panizon sta jo režirali tako, da so nastopili vsi sedanji dijaki. Slavnostni govor je imel istrski javni delavec Milan Gregorič iz prve generacije maturantov. Ob ostalih pozdravih je številne nekdanje in sedanje dijake ter njihove svojce pozdravil ravnatelj Tomaž Simčič.

Klasično gimnazijo je po večletnih prizadevanjih takratnih šolnikov in politikov ustanovila Zavezniška vojaška uprava leta 1948. Od leta 1953 do 1999 je na njej maturiralo 462 dijakinj in dijakov.

STANISLAV HOČEVAR, SDB - NADŠKOF-POMOČNIK V BEOGRADU

V Vatikanu in Ljubljani so 25. marca objavili vest, da je papež imenoval za nadškofa-pomočnika v Beogradu dosedanjega inšpektorja slovenskih salezijancev mag. Stanislava Hočevarja. Čez nekaj mesecev naj bi nasledil sedanjega nadškofa dr. Franca Perka.

Novi nadškof se je rodil 12. novembra 1945 v Škocjanu pri Novem mestu, med salezijance je stopil leta 1962, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1973. Služboval je v Celovcu kot ravnatelj dijaškega doma Mohorjeve.

SADOVNIK PREDSEDNIK NSKS

Na drugih neposrednih volitvah za predsednika Narodnega sveta koroških Slovencev je bil z dvetretjinsko večino izvoljen 35-letni podžupan iz Globasnice in dosedanji tajnik Enotne liste Bernard Sadovnik. Glasovalo je skupno 3.446 koroških Slovenk in Slovencev (na prvih volitvah skoraj 4.500).

Istočasno je bil izvoljen 48-članski Zbor narodnih predstavnikov.

NOVI DELI LEVA DETELE

Pesnik, pisatelj in esejist Lev Detela, ki živi na Dunaju, je pri Novi reviji v Ljubljani izdal spominsko knjigo Emigrant - pregnanec med dvema svetovoma 1960-1990.

Pri založbi SRP v Ljubljani pa je izšla njegova nova zbirka Starosvetni spevi, opremljena z avtorjevimi risbami.

Vsaka slovenska družina ima na mizi **mladiko**

UMRL PROF. SVETKO SKOK

Po dolgi bolezni je v Trstu umrl profesor Svetko Skok. Pokopali so ga 3. aprila. Rodil se je v Trstu leta 1911, po prvi svetovni vojni pa se je družina umaknila v Maribor. Romanistiko je končal v Ljubljani leta 1933 in postal profesor. V letih 1945-80 je poučeval na nižji srednji šoli, potem pa na učiteljišču v Trstu. Napisal je Angleško vadnico, prevajal in predaval na radiu.

Simpozij o Ljubki Šorli

Meddruštveni odbor Slavističnih društev iz Nove Gorice, Kopra in Trsta-Gorice-Vidma je 17. marca priredil strokovni posvet o pesnici Ljubki Šorli Bratuž na gradu Kromberk.

Številna udeležba slavistov in gostov na simpoziju o Ljubki Šorli na gradu Kromberk.

Beseda ob knjigi dr. Zvoneta Štrublja: Ali je Bog oče in mati?

Alojz Rebula

Objavljamo zapis prof. Alojza Rabula, ki so ga prebrali ob predstavitvi knjige v Društvu slovenskih izobražencev v ponedeljek, 17. aprila letos.

Ko mi je openski - in torej moj - župnik g. dr. Zvone Štrubelj poslal s prisrčnim posvetilom ženi in meni svojo knjigo **Ali je Bog oče in mati**, ji je s posebno prijateljsko gesto pridružil še svojo doktorsko disertacijo z Gregorijanske univerze, napisano v francoščini **La foi chrétienne selon Marcel Légaut** - Krščanska vera po Marcelu Légautu.

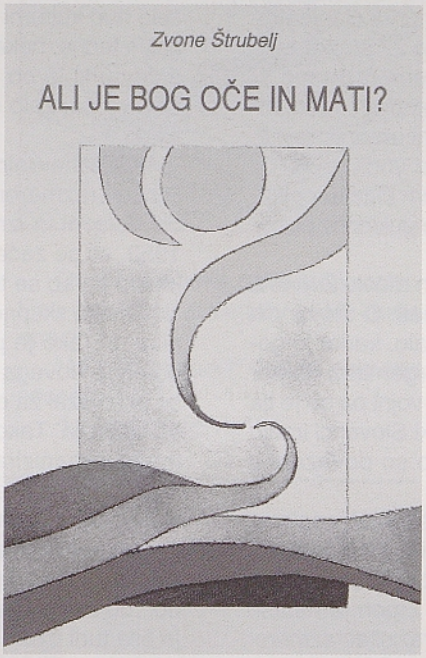

Priznam, da sem v svoji teološki radovednosti najprej prelistal disertacijo, ji prebral uvod, preletel bibliografijo na koncu in šele zdaj spoznal, kakšnega intelektualca imamo Openci za župnika. A to ni trajalo več kot pol ure. Ostanek popoldneva sem posvetil oni drugi, drobnejši in skromnejši, slovenski knjigi in se naužil ne njene teologije, ker je v njej ni, čeprav najdeš citiranega tudi Ursa von Balthasarja, ampak nekaj dragocenejšega: naužil sem se njene miline.

Ali je Bog oče in mati?

Na enem od svojih maloštevilnih javnih nastopov v času svojega enomesečnega papeževanja je Janez Pavel I. izrekel znameniti stavek, ki je tudi zbudil živahen odmev v časopisih: **"Bog je bolj mati oče."**

Avtor bi bil lahko dal te besede kot motto tej svoji knjigi. Verjetno so mu ušle.

Bog...

Tako imenovana apofatična teologija - na Slovenskem je njen zagovornik Gorazd Kocijančič - trdi, da je Bog nekaj tako absolutno skrivnostnega, da o njem ne moremo reči prav ničesar. Skoraj niti tega, da obstaja - namreč po človeški rabi tega glagola. Ta vidik vsekakor drži: Bog je brezmejna skrivnost... Vendar pa v to strašno skrivnost vdira Kristus. Ne reče ji skrivnost. Reče ji nekaj nepojmljivega: Oče. Nekaj še bolj nepojmljivega: abba, očka, tata. Za njim vdira v to skrivnost njegov najljubši učenec, apostol Janez z znamenito definicijo: "Bog je ljubezen".

Neki moj prijatelj si je dal napisati te besede na grobu v Piranu. Neki drug prijatelj, ki je bil tudi njegov, jih je povzel in jih nekaj let pozneje dal napisati tudi na lastni grob na hribu nad Savo, zraven pa še dodal "Smrt je začetek življenja".

Bog - Ljubezen.

O takšnem Bogu se je s privlačno živahnostjo in pastirsko prisrčnostjo razgovoril g. Štrubelj. Torej ne o starozaveznem Bogu, ki izgrmeva svoj dekalog v noči Sinaja, ki pokončuje s potopom in ognjem. Ampak o novozaveznem Bogu, o Kristusovem Bogu, ki ga je sama milina, dobrota in odpuščanje. Tega svojega Boga vidi najbolj verodostojno upodobljenega na znameniti Rembrandtovi sliki **Vrnitev izgubljenega sina**, ki krasi tudi to knjigo.

Kakšen zahtevnejši bralec se bo utegnil vprašati: toda ali ni ta Bog, ki ga je neskončna dobrotljivost, tudi oni strašni Bog iz Stare zaveze? Oni Bog, ki bo, kot pravimo v Veri, prišel sodit žive in mrtve? Ni tudi Bog sodnik, strašni sodnik iz **Dies irae**?

Kot doktor teologije avtor dobro ve, da gre za istega Boga. Toda pri pisanju te knjige je hotel videti Boga predvsem kot očeta iz Jezusovih prilik, Boga kot prijatelja in gostitelja, Boga kot uteho duha in opoj srca, Boga kot svetlobo življenja. Recimo kar: kot tolažitelja naših raztrganih modernih duš, kot Samarijana, ki se z oljem in vinom svoje ljubezni sklanja nad vsakega izmed nas. Zato tudi v tej knjigi tako rekoč ni zla. Vse je v zarji božjega. Vse je blagost in mir.

Naj se kot rojen pesimist vprašam: preveč optimistična knjiga?

Rajši bom rekel: knjiga iz srca za srce. Milostna knjiga za ne vem koliko milostno župnijo s "primorsko" versko prakso, z usedlino kominforma in titovstva. Knjiga, vsa pretkana z najlepšimi navedki iz obeh Zavez, od Visoke pesmi do Psalmov in evangeljskih odlomkov. In napisana v vzorni slovenščini, s kulturnim razgledom, ki zna zajeti tudi pesnika Beličiča, teologa Nouwena in psihologa Trstenjaka, na zavihu platnice pa celo Frana Milčinskega-Ježka. Knjiga, v kateri tudi vidimo openskega župnika sedeti pred televizorjem, da sledi ameriškemu filmu, da lahko z njegovo zgodbo ponazori tragičen izgon očetovstva iz naše družbe, kot sam pravi.

Naj torej popravim gornjo trditev: avtor vidi v svetu tudi zlo, tudi tragiko. A v svoji veliki veri še rajši vidi dobro. Verjame namreč, da Bog - Ljubezen vse pelje k nekemu dobremu koncu. Takšen optimizem pa je obvezen tudi za rojenega pesimista, če hoče biti kristjan.

MARTIN JEVNIKAR

Slovenci v Venezueli

Pred kratkim je izšel pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani - Inštitut za slovensko izseljenstvo - 10. zvezek **Dve domovini** - Two homelands - Razprave o izseljenstvu.

Revija Dve domovini je bila ustanovljena leta 1990, ko je na Inštitutu delovalo pet raziskovalcev, ki jih je vodila literarna zgodovinarka Janja Žitnik, prva članica Inštituta. Že v prvem zvezku je sodelovalo 27 strokovnjakov, ki so prispevali predvsem znanstvene razprave. V zadnji številki je 32 prispevkov na 288 straneh. Med pripravljanjem te številke je umrl odgovorni urednik revije, vseučiliški prof. dr. Ferdo Gestrin, ki je vodil revijo od ustanovitve do smrti. Žitnikova je v prvem članku opisala življenje revije v prvem desetletju in se poklonila pokojnemu prof. Gestrinu.

Med razpravami in članki je na prvem mestu Zvoneta Žigona razprava **Slovenstvo v Venezueli**. O Slovencih v tej južnoameriški državi vemo zelo malo, kadar je govor o tej celini, mislimo navadno na Argentino, kamor so od nekdaj hodili naši ljudje, po zadnji vojni pa se je tja preselilo več tisoč beguncev. Argentinski Slovenci imajo lastne časopise, revije in knjige, tesno so povezani s Primorsko, prihajajo na obisk itd.

O Slovencih v Venezueli nimamo obširnejših zapisov, nekaj malega v Družini, Rodni grudi in v Koledarju - Zborniku Svobodne Slovenije v Buenos Airesu. Avtor članka Slovenstvo v Venezueli Zvone Žigon je nalašč odpotoval v Venezuelo, da bi na mestu raziskal razmere: "V Venezueli sem oktobra 1998 prebil 18 dni in v tem času kljub šibkim izhodiščem uspel navezati stik s tam živečo slovensko skupnostjo... Prvi Slovenci so prišli v Venezuelo med prvo in drugo svetovno vojno - njihovo število je neugotovljivo, vsekakor pa majhno in nesignifikantno, lahko zapišemo, da je šlo za posameznike. Odvetnik Anton Urbanc iz Caracasa tako ugotavlja, da naj bi jih prišlo do 50."

O začetku večjega izseljevanja Slovencev v to državo lahko govorimo šele od 27. junija 1947, ko se je pričelo priseljevanje političnih beguncev s prvim transportom, ki je pristal v pristanišču La Guaira. Med Jugoslovani je bilo največ Hrvatov. Sledilo je še več transportov, v katerih so bili tudi Slovenci, vendar o njih ni posebnih zapisov. Skoraj vsi pa so začeli svoje izseljensko življenje v velikih pločevinastih barakah v taborišču El Trompillo.

Po pričevanju odvetnika Urbanca je bilo samo na prvih transportih leta 1947 200 do 300 Slovencev, pisatelj Lojze Ilija pa je po pričevanju Antona Urbanca ocenil, da je v državo prišlo okoli 500 priseljencev iz Slovenije. Prvemu valu so do konca 50. let sledili še številni posamezniki, večinoma Primorci, ki so se za preselitev odločili zaradi nezadovoljstva s političnimi ali ekonomskimi razmerami ali zaradi vabil slovenskih sorodnikov in znancev iz Venezuele. Pisec domneva, da je do leta 1960 prišlo v Venezuelo 550 do 650 Slovencev. Tudi jugoslovansko poslaništvo v Caracasu je bilo pred približno desetimi leti prepričano, da naj bi v tej državi živelo okoli 650 Slovencev.

Med slovenskimi izseljenci je bilo največ odraslih in že izučenih oseb, večkrat so prišle cele družine ali vsaj zakonski pari. Vsi so doživeli ob prihodu v neznano deželo hud kulturni in klimatski šok, ki so ga doživljali prve dni in tedne, nekateri celo mesece. Venezuela je namreč država, ki je ob obali in v nekaterih notranjih predelih zelo vroča, zato se morajo izseljenci najprej privaditi na klimo.

Kljub številnim težavam si je večina slovenskih izseljencev razmeroma hitro ekonomsko opomogla, ker so bili delavni in iznajdljivi. Že kmalu po prihodu, od leta 1953, so se začeli neformalno in nepovezano sestajati, kmalu pa so se toliko povezali, da so prosili v Argentini slovensko skupnost, naj jim pošljejo slovenskega duhovnika. In tako je prišel slovenski duhovnik Janez Grilc, doma iz Novega mesta, kjer se je rodil leta 1926. Takoj se je izkazal za odličnega duhovnega in organizacijskega voditelja. Tako je že 27. aprila 1958 začel s slovensko mašo, organiziral je narodna romanja ter družabna in kulturna srečanja. Leta 1966 so tudi formalno ustanovili slovensko izseljensko društvo Sv. Cirila in Metoda. Članarino je plačevalo okoli 35 družin (leta 1975 44 članarin), sicer pa se je večjih prireditev udeleževalo od 100 do 150 oseb. Društvo je leta 1973 odprlo "pristavo", kjer je bila tudi dvorana oziroma prostor za srečanja, balinišče, vrt itd. Stavbo so pozneje prodali, še danes pa ima društvo v najemu več parcel na pokopališču. Vzporedno z društvom Sv. Cirila in Metoda v Caracasu je v Valenciji nastalo društvo Ilirija.

Čeprav so morali prostore prodati, so nadaljevali s prireditvami v najetih prostorih: materinski dan, miklavževanje, "slovenski dan" itd. V Argentini so prosili še za enega duhovnika, za učitelja slovenščine in za orglarja.

Osrednji dogodek te slovenske skupnosti je bilo vsakoletno romanje, ki se je ohranilo do smrti msgr. Janeza Grilca junija 1997. Zdaj je predsednica društva Tončka Brundula in nadaljuje duhovnikovo delo v društvu in romanju. Grilc je od aprila 1959 izdajal glasilo **Življenje**, sprva vsak mesec, pozneje dvakrat letno. List je bil verski in informativen, skromen, največkrat v obliki pisma na dveh straneh. Nadaljuje ga gospa Brundula, ki je izdala junija 1998 svojo prvo številko.

Za slovensko skupnost je pomemben **Dan emigranta** v kraju Gügüe, kjer velja za "poglavarja" slovenski izseljenec Franc Willewardt. Slovesnost organizira mestna oblast, udeležijo pa se je pripadniki različnih priseljenskih skupnosti. Leta 1998 se je slovesnosti udeležil tudi Zvone Žigon in 10 do 15 slovenskih priseljencev.

Na splošno pa se Slovenci zelo asimilirajo, nujno bi morali dobiti duhovnika, da bi jih organiziral, vodil in usmerjal.

Na policiji so vlomilca vprašali:
"V enem tednu ste v isto trgovino vlomili dvakrat. Zakaj?"
"Ker je na vratih pisalo: Kmalu nas spet obiščite!"

–o–

Raznašalca časopisov sem vprašal:
"Vas časopisi zelo utrujajo?"
"Sploh ne, saj jih ne berem, jaz jih le raznašam."

–o–

"Ali imate barvne televizorje?"
"Imamo."
"Rad bi imel rumenega."

–o–

"Ali še hodiš s tisto lepo rokometašico?"
"Ne. Zdravnik mi je prepovedal."
"Zakaj?"
"Poročen je z njo."

–o–

Kako naj si zategnem pas, če žena nosi hlače?

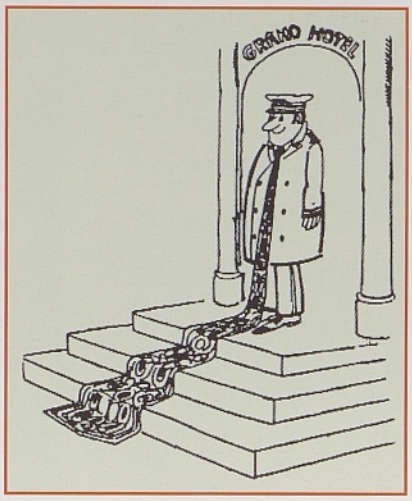

Očetje in mame na klopeh, učiteljica govori o razvadah, ki jih imajo otroci.
"Ali tvoj sin kadi?" vpraša neki oče soseda.
"Le kadar popiva."

Sosed mi je ponosno dejal:
"Že dvajset let ljubim isto žensko."
"Pazi, da ne izve žena," sem mu svetoval.

–o–

To je nesramna goljufija!
Na steklenici piše, da je rok uporabe neomejen, že po eni uri pa je bila čisto prazna.

–o–

"Gospod, vi pijete moje vino."
"Nič ne morem zato, zdravnik je dejal, da moram piti tuja vina."

–o–

"Ljubim te. Tudi ti mene?"
"Da, tudi tebe."

–o–

"Kdaj je prišlo do prvega prepira z ženo?"
"Ko sem zahteval, da hočem biti na poročni fotografiji tudi jaz."

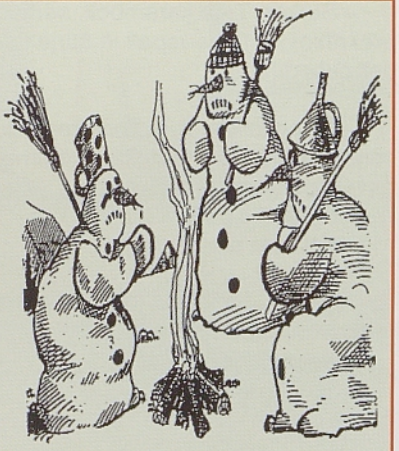

Kadar zmrzujejo sneženi možje...

"Meni pa vsak večer prisluškujejo in nič se ne jezim."
"Kako to?"
"Šepetalka v gledališču sem."

–o–

Znanec, uspešen menedžer, mi je potožil:
"Imam tajnico, ki je lepa in sposobna, a žal zamuja. Vsako jutro pride v službo za menoj. Ne bi je rad izgubil. Kaj naj storim?"
"Poroči se z njo, vstajala bosta skupaj."

–o–

"Ti je mož zvest?"
"Seveda, nikoli mi ne kupi rož."

Novo pri založbi MLADIKA

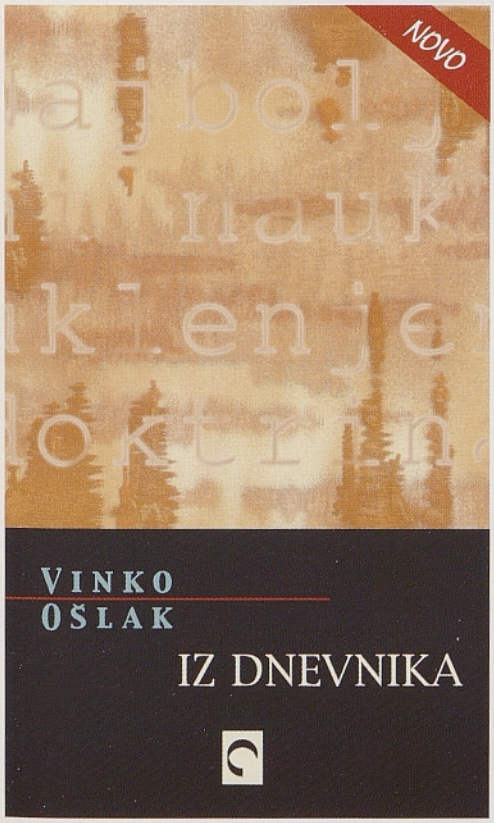

Ošlakov dnevnik
od 31. avgusta 1979
do 29. decembra 1980
priča o času
hude komunistične
represije
v zadnjem letu
Titovega vladanja.

MLADIKA, Trst,
ulica Donizetti 3,
tel. 040 370846
faks 040 633307
E-mail:
urednistvo@mladika.com

za smeh in dobro voljo

– Vode ni več, le kaj bom dal na viski?

– Gospod doktor, pomagajte mi! Pred očmi se mi ves dan delajo črne pike.

– Ja, kakšno barvo bi pa želeli?

–o–

– Jože, si v letu, ki se je izteklo, uspešno vozil?

– Še kar. Trije karamboli, sedem prekrškov, trije neuspeli in štirje uspeli pobegi.

–o–

– Za novo leto sem ženo res presenetil. Zaželela si je nekaj primernega h krznenemu plašču.

– In kaj si ji podaril?

– Kapsule proti moljem.

–o–

– Možu sem kupila toliko daril, da vseh hkrati sploh ne more uporabljati.

– Kaj pa si mu kupila?

– Tri kravate.

listnica uprave

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:

Edi Bernhardt, Tomaj, Slovenija - 10.000 lir; Josipina Mirosič, Trst - 10.000 lir; Bogdan C. Novak, Toledo, ZDA - 29.867 lir; Janez Dular, Ljubljana, Slovenija - 10.000 lir; Šolske sestre sv. Ivan, Trst - 10.000 lir; Marinka Terčon, Nabrežina - 110.000 lir; Marko Kos, Trst - 10.000 lir; Miro Tavčar, Devin - 10.000 lir; Grazia Gerdol, Trst - 20.000 lir; Milena Andree, Trst - 100.000 lir; Anton Lazar, Števerjan - 10.000 lir; Anica Trento Lombardo, Trst - 10.000 lir; Paolo Pavlica, Trst - 20.000 lir.

Vsem prisrčna hvala!

Novo pri založbi MLADIKA

Razkošno knjigo o narodni noši dobite v vseh slovenskih knjigarnah ali pri Mladiki, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 040 370846 faks 040 633307 E-mail: urednistvo@mladika.com

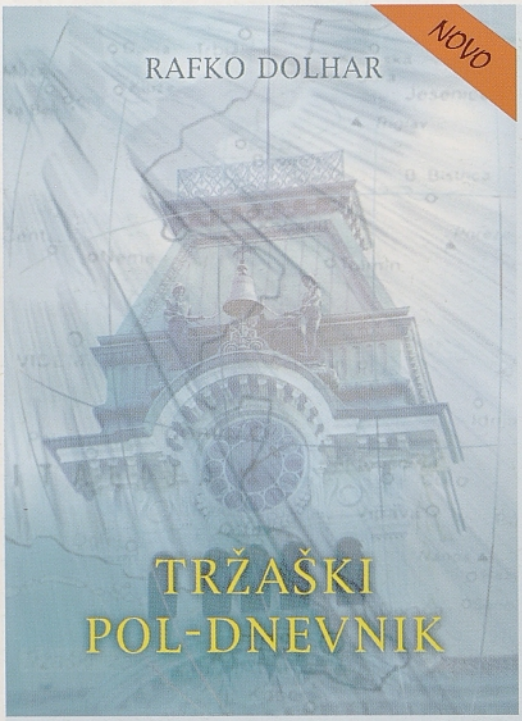

Dnevniški zapisi iz let 1976-1977-1978 pomenijo pomembno politično pričevanje v povojni zgodovini Trsta

MLADIKA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 040 370846, faks 040 633307
E-mail: urednistvo@mladika.com